Ціна: 40 центів.

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАНИЙ МІСЯЧНИК

РІК IV КВІТЕНЬ — 1953 — APRIL Ч. 39

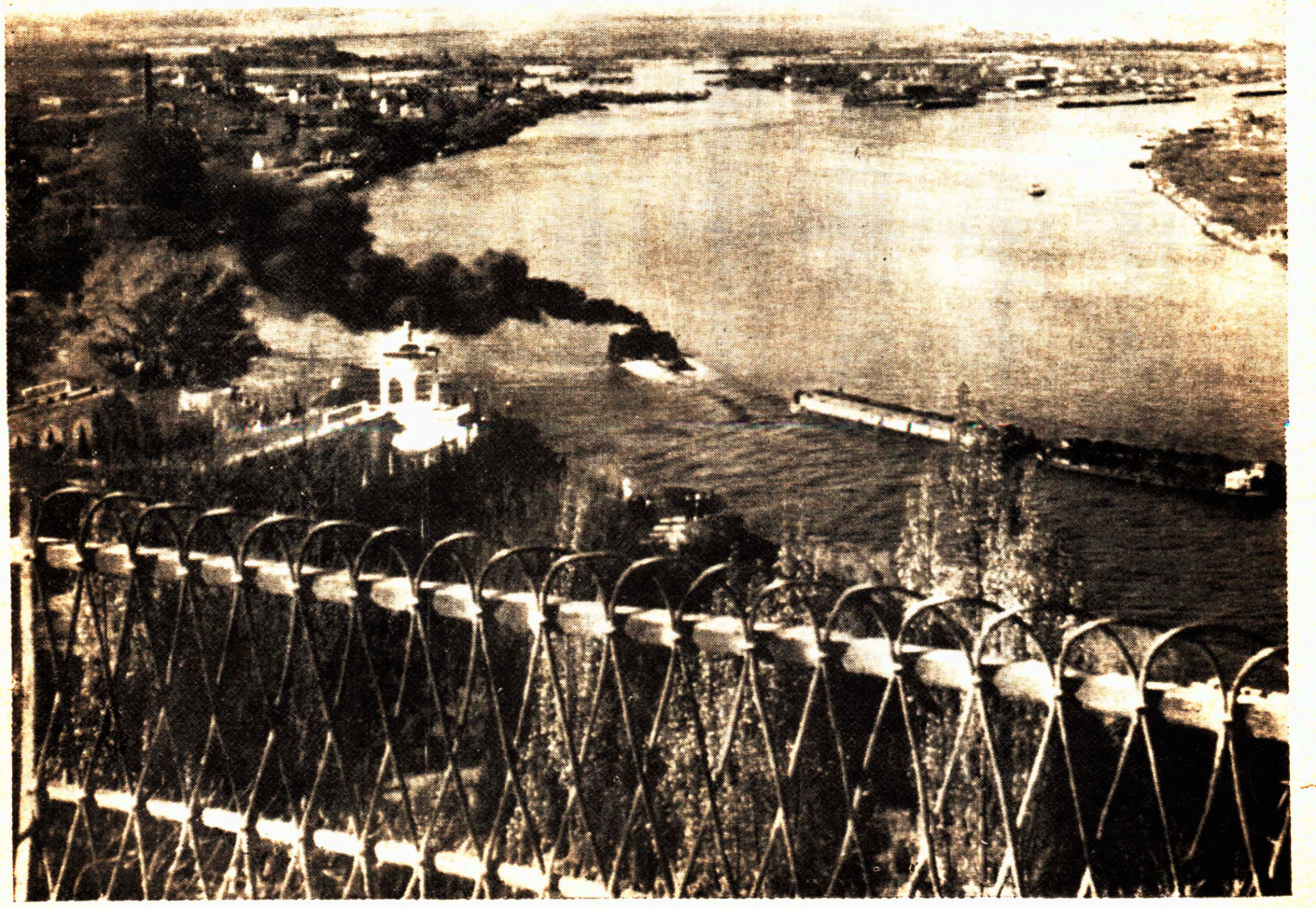

ДНІПРО ПІД КИЄВОМ. Фотоетюд.

diasporiana.org.ua

НА ПРЕСОВИЙ ФОНД ЖЕРТВУВАЛИ:

1. І. Остапів, Бруклин, США $5.00
2. Максимлюк А., Торонто 1.00
3. Кулиняк П., Тімервил, Ва., США 0.50
4. К. Фуркаловський, Детройт, США 3.00
5. С. Федорівський, Детройт, США 1.75
6. Світуха М., Монтреаль 1.50
7. С. Риндик, Чікаго 2.00

Пан І. Остапів з Бруклину пише: **"При цьому шлю поштовий переказ на п'ять дол. на пресовий фонд і бажаю Вам сили у Вашій стійкості й терпінні. Журнал справді цікавий. І. Остапів."**

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

1. Проф. П. Одарченко, Вашінгтон, США 1
2. І. Лобода, Вінніпег 1
3. Ф. Бойко, Торонто 1
4. О. Навроцький, Вінніпег 1
5. Н. Н., Пасейк, США 1
6. Пані Є. Розгін, Детройт 1
7. І. Боборовський, Джеймстовн, Онт., Канада 1
8. Ю. Сеник, Окленд, Каліф., США 2
9. І. Лисенко, Торонто 1

Сердечно дякуємо згаданим тут особам за їх велику й щиру допомогу у виданні журналу! Кличемо всіх наших передплатників не нехтувати справою поширення журналу. Кожен щось може зробити, тим більше, що дехто робить дуже багато.

Редакція

"НОВІ ДНІ"

Універсальний ілюстрований місячник. Видає в-во "Нові Дні", головний редактор — Петро Волиняк.

Умови передплати:

Канада — річна: $ 3.00, піврічна: $ 1.75.

США — річна: $3.50 американських, піврічна: $2.00 американських

ЗМІНА АДРЕСИ: 10 центів (можна канадійськими поштовими марками).

Замовлення і гроші слати на адресу:

NOWI DNI
Box 452, Term. " A "
Toronto. Ontario, Canada.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії: Mr. T. Seliger,
10 Pool Str.
Bolton, Lancs., England.
Передплата в Англії: річна — 1½ фунта.

В Аргентині: "Peremoha"
25 de Mayo 479 (26)
Buenos Aires,
Argentina.
Передплата в Аргентині: річна — 25 пезів, піврічна — 15 пезів.

В Австралії: MRS. OLGA ODLYHA
CY. P.O. Box. 1814 N., Adelaide, S. Australia.
Передплата в Австралії: річна — 1½ фунта.

ЗАМОВЛЯЙТЕ КНИЖКИ

П. Волиняк, лани, читанка для 4-ої кляси 1.00
Діма, Росяні зорі, поезії 0.40
В. Русальський — Після облоги міста 0.40
М. Цуканова — Шовкова рукавичка 0.25
В. Чапленко — У нетрях Копет-Дагу 0.50
М. Івченко — Напоєні дні 0.30
Т. Осьмачка — Плян до двору 1.50
А. Кащенко — Під Корсунем 0.60
П. Карпенко-Криниця — Підняті вітрила 0.40
С. Парфанович — У Києві в 1940 році 0.80
Б. Олександрів — Мої дні 0.35
М. Гоголь — Сорочинський ярмарок 0.30
П. Волиняк — Земля кличе 0.25
П. Волиняк — Під Кизгуртом 0.20
П. Волиняк — Кубань — земля українська, козача 0.40
О. Стороженко — Оповідання 0.35
Літаври чч. 1, 2, 3 і 4/5 (разом) 1.00
Д. Гуменна — Куркульська вілія 0.25
А. Любченко — Щоденник. Ч. 1 ..... 0.80
О. Сацюк — Смертоносці 1.00
М. Приходько — Я прошу слова 0.50
Марко Вовчок — Сестричка Мелася 0.40
В. Скорупський — Весняний гомін 0.25
В. Стефаник — Вибране 0.35

При замовленні на $10.00 і вище — опуст 25%.

П. Горотак — Дияболічні параболи 0.40
М. Брадович — Чужиною 0.50
М. Приходько — Я прошу слова 0.50

Замовлення й гроші слати:
"NOWI DNI", Box 452, Term. "A"
Toronto, Ont., Canada.

УВАГА, ЧИТАЧІ В АНГЛІЇ!

У нашого представника Т. Селігера крім журналу можна набувати також і всі наші видання.

В ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Діма — Поезії 1
Н. Щербина — Поетові (поезія в прозі) 1
А. Любченко — Щоденник 2
Л. Полтава — Подрузі 4
А. Качор — Дзвони й квіти 5
Ю. Шерех — Що ж таке зрештою українська наука? 5
К. Туркало — Сорок п'ять 8
Юр. Сеженко — Пам'яті Михайла Проненка 10
М. Проненко — Скрізь ми були 13
Д. Чуб — Ебула-Беніяри-Чіджі-Джарі-Ліма 13
Л. Биковський — Українські науково-дослідні інститути 15
Проф. Є. П. Сластененко — Дельфіни Чорного й Озівського морів 18
Л. П-а — Боротьба зі старістю 21
П. Волиняк — Сталіна нема 22
Л. Полтава — Двадцять п'ята година 25
П. Заярський — "Слава Україні" 26
К. Антонович — Академік Вол. Олександрович Кістяківський 27
П. Волиняк — Семен Степанович Гулак-Артемовський 28
Нотатки. Музичні та літературні рецензії.

"Nowi Dni", a Ukrainian Monthly. Editor: Petro Wolyniak.
Address: Nowi Dni, Box 452, Term "A", Toronto, Ont., Canada

Authorized as second class mail, Post Office Dept., Ottawa. Printed by: The Basilian Press.

ДІМА

*
**

Ніжний місяць блідолиций
Поле пестить і леліє.
А чиї це, а чиї це
Розцвіли у полі мрії?

Вечір стеле їм дорогу
До ласкавого цілунку.
Це для кого, це для кого
Буде щастя подарунком?..

Ніжний місяць блідолиций
Поле пестить і сумує...
Не мені це, не мені це
Вечір щастя подарує...

І нетреба... Я й не прошу,
Я вже звикла до недолі.
Не мої то квітнуть гожі,
Ніби рожі, мрії в полі..

ВЕСНЯНИЙ СУМ

Надворі струмки хлюпочуть,
Давно вже минулась зима...
А що ж це я, мов осінній листочок,
Сама,
сама?...
У небі рожеві хмари,
Веселі, прозоро-ясні...
А що ж це очі мої темно-карі
Сумні,
сумні?..
Сумні, бо тебе немає...
(А смуток розвіять кому?)
Тому і досі у серці зима є,
Тому,
тому...
Надворі струмки хлюпочуть,
І пісня дзвенить солов'я.
А я, неначе осінній листочок,
Все в'яну,
в'яну,
в'я...

Н. ЩЕРБИНА

ПОЕТОВІ

Василеві Барці

Живи непомітним і скромним, поете, як лаврик безмовний під широким листком лопушини. Будь тихим, як його німотна хода.

Радій Божим цілункам сонця, як щиглик сором'язливий і кроткий, що співає чистішу від джерельних краплинок нечутну пісню. Невидні дзвоники її він надихає святими звуками струн палкоб'ючкого серця. Будь кротким, як дзвінкопадучі, тихолеліючі краплини його пісні. З пуп'янків твоєї кротости зацвітуть небачені, огнисті квіти.

Поводьсь, як дитина, що, притуливши до вуха порожню черепашку, слухає музику всесвіту.

Буруй водоспадом, що на іскряно-прозорі щогли летючих бризок напинає вітрила барвистих райдуг. Зринай співучим водоспадом над ікластими скелями. Сплітай собі пісню із райдуг і бризок.

Линь у голубінь могутнім орлом, що спроквола, супокійно плаває високо над блакитно-сніжними чекменями гострих шпилів незрівнянного красеня-Ельбруса. У тихих заводях твого супокою виростають гуркотливі симфонії весняних громів у опалевій короні ясносміхів, нічних блискавок.

Сяй водою тихою із дзеркалом кам'януватого дна, з каштановими чубчиками куширу поміж веселим лататтям. Ясній мовчазною водою, що з відкритим серцем, голубими устами сміється до неба і дарує водяні, білолиці маківки цокотухам-дівчатам.

Грай музичкою, що блискучим агатом бюста на струнах огненно-червонавих крил екселентує надхненним акордам цвітіння світу, віддаючи щиросерду хвалу Всевишньому.

Не йди за тими, хто гогусом ходить і в бубон вибиває славу про тебе. Та слава льодовіє і вмирає коло їхніх тупотливих ніг. Бо їхній дірявий бубон не спороджує і не котить луною гомінливих хвиль навколо. Вітер продує пил і мухрятиння*) їхньої слави, і з неї лишиться, край дороги, ворошок бездушної жорстви та жужель...

Будь непомітним лавриком, кротким щигликом, водоспадом цілинної Природи, супокійним орлом, огнекрилою музичкою. Тільки тоді ти — поет.

---

*) Мухрятиння — переважно рослинні, сухі й дрібні рештки: листя, квіток, гудини, билинок тощо. Це слово вживають у своїй мові українці на Кубані.

УСІХ НАШИХ СПІВРОБІТНИКІВ, КОЛЬПОРТЕРІВ І ПРИХИЛЬНИКІВ, ПЕРЕДПЛАТНИКІВ І ВСІХ ЧИТАЧІВ ТА ВСІХ УКРАЇНЦІВ ВІТАЄМО З ВЕЛИКОДНЕМ! ХРИСТОС ВОСКРЕС!

Редакція

А. ЛЮБЧЕНКО

ЩОДЕННИК

4. 8. (1943)

Приїхала .. дружина (ім'я українського письменника старшого покоління, засланого тоді. Ред.). З нею знайомий я ще з 1925 р., коли працював редактором ДВУ. Довго говорили: багато розповідала про Харків. Вона з Харкова виїхала 16. 7. Була в Харкові, коли його в лютому зайняли більшовики. Жалюгідний вигляд має тепер совєтська армія і таке ж безладдя, як і раніше було. Тільки орда величезна, зголодніла, уперта, доведена до відчаю. Нахвалюються, що через рік все одно будуть в Україні. Це — переважно сибіряки, українців ненавидять, як найбільших своїх ворогів. Нікого звідси туди не пустили: мовляв, заражені націоналістичним духом, бояться. Англія, виявляється, пропонувала їм зайняти Україну за два тижні — вони категорично одмовились, теж бояться, що Англія потім буде претендувати на Україну. Харків сильно знищений. Був там Новиченко, хотів бачитись із (ім'я розповідачки. Ред.), попитував за нею, але не встиг. Готували гуртожиток для письменників-холостяків, але не встигли. Ю. Смолич у Москві, редагує якийсь український журнал. Г. Хоткевич ніби випущений. Так само О. Вишня, Ґжицький і низка інших. По той бік — голод, нужда.

У Харкові тепер діють агітатори й вербувальники від РОА (російська осв. армія) — єдіная нєдєлімая. Проголошують: українці втратили свою інтеліґенцію, нема кому їх вести, отже мусять приєднуватись до РОА, вступати до її лав. Маю(ть? Ред.) в Харкові чималий успіх. У Полтаві вся міська управа, за винятком 2-х чоловік — росіяне (Сік!). Але туди частіше й частіше пробиваються "вусики".

Вийшло липневе число "Наших Днів". У ньому провокаційна стаття якогось Івана Брусного "Розмова про бароко". Грубий напад на Хвильового, що, мовляв, "ніхто не мав такого шкідливого впливу на українську літературу, як він", що він — "ідол" і т. д. Теж саме про його групу. Але що це? Звідки? Чому? Та навіть під більшовиками ніхто ніколи не посмів щось подібного Хвильовому закинути. Та ж це тепер якраз на руку більшовикам, і вони будуть дуже вдячні. Може більшовицька диверсія — але де ж був Г-й? Якраз тоді, коли потрібна найбільша консолідація, вноситься замішання. А самі докази обвинувачень проти Хвильового такі наївні, безпорадні, що й годі. Як видужаю, зараз же мотнусь до Львова й виясню, в чому річ. Можливо, доведеться виступити в пресі. Чи це не чергові "галицькі штучки"? Було ж їм однаково, кому служити: УНР, більшовикам, деникінцям... Чи просто — бажання ударити по престижу Хвильового, отже й Вапліте, отже й моєму. Кому це треба?

5. VIII. (1943 р.)

Була О. Дж. зі Львова. Лист приїхати до Х., але не можу через хворобу. Радились, щоб віддати наших хлопців до школи до Дрогобича. Лесюк стає розбишакою, вигляд має дедалі хлопчачий, задерикуватий, ноги й лікті позбивані, (він гасає тепер босий) в синцях і присохлих ранках, як це колись у мене було в далекому дитинстві. Він дуже ініціятивний і рухливий. Росте. Щодня вчиться дві-три години, — імкливий, досить дисциплінований, здібний. Як би ж пощастило виховати так, як я хочу — і сильним морально та фізично і освіченим.

Є знову чутка (вже вдруге) наче б то Ул. Самчука й Тиктора зліквідовано в Рівному, як заложників. Не вірю. (Може лише заарештовано?) Бо це було б зараз, принаймні, — занадто.

У неділю був Ш., розповідав, як сталось у Славську звільнення хлопців із карного та бору Баудінст. Цікаво. Дуже організовано. І це сталось тієї ж ночі по всій Галичині — звільнено всі Баудінсти, а поляків, які там теж перебували в незначній, порівнюючи з українцями, кількості, знищено.

Більшовицька банда, яка ото прийшла з Волині в Карпати, хотіла проскочити на Мадярщину, але мадяри зустріли її сильним вогнем, одкинули від свого кордону. Тим часом з тилу наспіли німці, банду оточено. Вона окопалась. Іде бій уже кілька днів — вона численна й добре озброєна. Там, крім основного червоноармійського ядра в 1000 чол., багато жидів і різних дезертирів. Тепер вони можуть спробувати прориватись окремими групками й букати навіть в околицях Моршина. Стан взагалі дедалі напруженіший. Передучора в Болехові (12 кілометрів звідси) цілу ніч — стріляннина, нападали невідомі з трьома кулеметами. Азербайджанці, що тепер на німецькій службі, одбились досить мужньо.

Починають уже й тут винищувати поляків. Поляки дедалі в більшій тривозі, їхній стан взагалі тепер поганий: багато їхньої провідної інтеліґенції (і осадників) винищили більшовики, потім їх дуже підбили й продовжують знесилювати німці, розгромили їх геть на Волині українські повстанці, втратили вони провід в Англії, а тепер іще, коли справді потвердяться чутки про альянс Англії з Гесом, то їхня доля буде ще гірша. Нам, принаймні, губити нічого, бо однаково були від усіх гнані й упосліджені, але їм... скільки вже втрачено і перспектив добрих нема. Вони розгублені, дарма що назовні пиндючаться. Знена-

вість до українців надзвичайна. Так само й українців до них.

Міркую так: чи не може, кінець кінцем, статися, що німці й англійці будуть разом добивати більшовиків? Може.

Доживаю в оселі останні дні. Хочу тут же в Моршині знайти приватне помешкання, а їжу мати в оселі.

Днями "согрішив" віршом — був запрошений на іменини до місцевого секретаря гміни В. С. (він же поет-початківець), а що прийти через хворобу не міг, то встругнув йому отакого "мадригала":

"БРЕНЬ - БРЕНЬ"

Як хотів би я бути поетом,
Щоб оцей Володимирів день
Вшанувати найкращим сонетом,
Але рими бракує... брень-брень.

То ж не лайте мене, мої друзі,
Що віршую з колоди на пень.
Зате щирість дарю по заслузі
Іменинникові... брень-брень.

Хай живе іменинник любий!
І найперше — щодо кишень,
То хай має їх напхані грубо,
Щоби гріш у них завжди... брень-брень.

Хай він сам вироста на поета,
На творця повнозвучних пісень,
Щоб у них, як добра прикмета,
Була рима, а не... брень-брень.

Хай горілка його не минає,
Бо признаймося без брехень,
Хто в горілці смаку не знає,
Той не знає життя, лиш... брень-брень.

І любов хай його не минає, —
Безліч милих, ласкавих наймень,
Бо коли нас дівча обіймає,
То в душі наче струни... брень-брень.

Ну, а потім діток щоб рясно,
Як на вишні отих вишень,
Бо коли їх не родиш, то ясно:
Не мужчина ти, тільки... брень-брень.

Будьте ж, Влодку, щасливі й здорові,
Пам'ятайте про зустріч в цей день.
Вас вітати ми завжди готові.
Отже, цокнемось, друзі! Брень-брень!

Кажуть, коли цей мадригал було прочитано, вибухла буря оплесків і радісного сміху. Одразу ж випили за моє здоров'я.

8. VIII.

Неділя. Думаю про Руту... Була й нема. Химера, безглуздя!

Але мати її... скільки все ж таки в цієї жінки витримки й шляхетности! Я гірше про неї думав, і тепер лаю себе — сам собі я тепер неприємний. Добре бути в теперішньому житті тверезим і трохи навіть різкуватим (не розкисати й дурнем не виявляти себе), але несправедливим бути й **так** помилятись **мені** (підкр. авторове. Ред.), письменникові, знавцеві душі людської — це погано, негідно. Так, погано, Аркадію.

Захворів адмірал (Савченко-Більський). Катар горла, температура, анемія, загальний занепад сил. Лежить жовтий, самотній, очі в темних западинах, сива борода стирчить віхтем. Дивлюсь на нього й думаю про його молодість, коли він на Чорноморській фльоті піднімав жовто-блакитний прапор. "Всьо ето било, но било как-будто во сне"...

Підсусідилась до мене якась пані Марина — якась синьоока бльондинка. З поведінки й розмови зразу відчув, що вона небезпечна: жидівка або полька. Маю враження, що більшовицький агент...

Від Г. розумний, сумний і ніжний лист. Лесикові надіслала подарунок — "Райнеке-Лиса" в українському виданні і просить написати.

А М. уже від 25. VII у Заліщиках і досі жодного слова мені не пришле. Ясно: ображений на мого осаннього листа, але я мав цілковиту підставу так написати...

Сьогодні, можливо, поїду до Бережниці, до інж. Д. в гості.

11. VIII (1943 р.)

Тиждень тому віддано більшовикам Орел. Тодіж ясно було, що виникає безпосередня загроза Білгороду й Харкову — я казав про це в розмові з відпочивальниками. Так воно й сталося: віддано вже Білгород, уперто говорять про падіння Харкова. Галичани уже в тривозі: "А чи не прийдуть сюди більшовики?"

Чутки: Колпак із своєю бандою, досить уже потрощеною, рушив на Коломию до кордонів Румунії — хоче там прорватися. Мельник із частиною проводу ОУН утік самольотом із Берліна до Англії, а з ним іще кілька офіцерів (вищих). На Волині почалась сильна пацифікація, бомбують села, руйнують, палять до щенту. Інтеліґенцію українську розстрілюють.

Снилось сьогодні: лежу хворий у величезній кімнаті (не по-справжньому хворий, а вдаю), і приходять до мене Хвильовий, Кулик, Усенко, ще хтось провідати. Сміються, розважають мене, хоч я до Кулика й Усенка ставлюсь підозріло. А Хвильовий, скориставшись із влучної хвилини, змовно шепнув мені: "Полежте отак, Аркаша, до вечора, а тоді..." І я розумію, що тоді має статися щось дуже цікаве й важливе.

Кілька днів уже чуюсь знервовано, неспокійно, так наче має щось статися. Маю враження, що за мною тут у Моршині слідкують темні сили, почуваю їхню близькість, озираюсь довкола й напружено запитую себе: хто? хто? В газетному кіоску торгує полька, але на мою думку вона дуже скидається на жидівку. Її начальником є поляк, рудий та довгоносий, а я чомусь певен, що він жид. Він, між іншим, якось у поїзді питав нашого ад-

міністратора оселі С.: "Чому п. Любченко тут так довго сидить? Це Краків йому дозволив?" І тепер він чомусь не дивиться мені в очі, одвертає голову, уникає вітатись. А вчора надвечір, коли я зайшов до кіоску, застав їх обох. Побачивши мене вони враз дуже засум'ятились: він опустив голову, а вона зблідла, засмикалась і замість одного примірника дала мені два примірники часопису. Я з дороги вернувся, віддав зайвого примірника і ще раз переконався, що вони чомусь дуже зніяковілі. Безперечно є індукція. Або вважають мене за якогось чільного запільного українського діяча, що їм загрожує, або сами мені готують якусь смертельну загрозу. Треба дуже берегтися.

27. VIII.

Ось тиждень тому віддано Харків. Що вже з того Харкова лишиться? Але от що важить: двомісячний більшовицький наступ, позначений колосальними втратами у них людьми й військовим матеріялом, дав їм поки що майже ніщо — трошки території, у руїнах і пустельної. А хліба українського, якого вони так прагнуть, це їм не дало. І вже не дасть. Вже урожай сьогорічній там зібрано й, звичайно, відвезено далі в запілля. Конференція в Америці між Рузвельтом і Черчілем одбулася без участи Рад. Союзу — це дуже показове. І Літвінова одкликано з Вашінґтону — так само показово. Справи більшовиків, дарма, що вони весь час наступають, — погані. Справи німців, дарма, що вони блискуче воюють, — теж погані. А світові диригенти, Рузвельт і Черчіль, тільки холоднокровно помахують своїми палочками то в той, то в той бік. Як іще себе виявить Японія — от цікаво!

Тут, у Галичині, вже починається, звичайно, "дрейф". — Ой, Харків віддали! Що ж воно буде? Куди тікати?

Страшенно полохлива публіка. Типове мізерне обивательство. Саме на таких і може дуже розкладово впливати перший-ліпший "шептун" (а їх тут сила-силенна!) чи той же Колпак із своєю бандою, яку ще не знищено — крутиться вона тепер у районі Галича. Чуток різних безліч, але такі химерні й парадоксальні, що просто хочеться од них одмахнутись та й годі.

Тиждень тому був у Львові, забирав речі для Лесика, бо з 1. IX. треба його одвозити до школи до Дрогобича. У Львові мене зустріли хто співчуттям, а хто здивуванням. Там зайшла чутка, що: 1. Я тяжко захворів, 2. що я, можливо, все ж таки більшовицьких переконань і тому, мовляв, не виступаю з доповіддями, а сиджу десь тихенько, і тому, мовляв, поїхав до Ямної в гори, де з'явились партизани (хоч я з Моршина нікуди й кроку не робив!), 3. що я раптово десь зник з Моршина (і це стверджував М., бувши у Львові 20. VII). Від М. я вже цього аж ніяк не сподівався. Та виявляється тепер, що людина він взагалі гістерична, полохлива, нетривка. Цими днями прислав мені листівку, у якій повідомляє, що аж тепер одержав мої два листи, переслані з Варшави, дуже вибачається, сам себе називає гістериком і неврастеником, просить про нього не забувати. А вчора дзвонив зі Львова (уже вернув із Заліщик), просить хоч на день заїхати до Львова, щоб побачитись, і знову вибачається. Але щодо залишення на постійний побут у Галичині, про який я стільки для нього клопотався, знову вагається, крутить. Переконуюсь: люди тут здебільшого якісь дрібнокаліберні, неповноцінні, хоч і мають іноді у своїх вдачах добрі започаткування. Їх з'їдає перебільшена хвороблива ретроспекція, глушить і обмежує тісний закуток та мілизна, у яких вони живуть.

Вийшов "Вертеп". Я взяв у Львові чотири перші примірники. Видано так собі. Дуже тісно зібгано всередині, навіть змісту не подано через брак паперу. Але на теперішній час, то й це добре.

В редакції "Наших Днів" я зняв бучу з приводу статті Брусного про Хвильового. Сказав, що найбільше за цю статтю подякують їм більшовики. Запропонував, щоб у наступному числі подали якусь статтю-спростування. Вони запропонували це мені зробити. Я одмовився, що політичні свої помилки редакція мусить сама виправляти.

Їхав зі Львова вантажною машиною — вітер, курява, трясучка. Пив по дорозі спирт і закусював хлібом та цибулею. Приїхав пізно увечорі закурений, як чорт, — але добре було.

ЛЕОНІД ПОЛТАВА

ПОДРУЗІ

День розтуля золотисті повіки.
Сніг потемнів. Осідають поля.
Чути, як тріскає крига на ріках,
Як потягається дужа земля... —

Я не про це Вам хотів сказати.
Березень лине. Чую весну;
Чую, що буде серце скресати,
Кригу скидаючи навісну;

Чую, що всюди Вас зустрічаю,
Навіть і там, де стрічати не йду:
Вашими кроками — вітер у гаї,
Вашими співами — квіти в саду!

Те, що у серці — не приховати.
Крилами в небі б'ють журавлі...
Йдіть же! Не змушуйте цілувати
Квітку на кожнім стеблі!

ДЗВОНИ Й КВІТИ

Кажуть, що дуже, дуже давно, коли ще Христос жив і ходив по землі, в одному селі жив убогий хлопець, який дуже любив квіти. Він виплекав у своїому городі чудову синю квітку. Квітка ця мала вигляд дзвіночка. Хлопець дуже любив цю квітку, бо сам був убогий і крім квітів у своїому маленькому городі, він нічого іншого не мав.

Одного разу прийшов до цього хлопця великий мудрець-філософ і каже:

"Хлопче, подаруй мені цю гарну синю квітку, а я подарую тобі усе знання цього світу".

Хлопець хвилинку подумав і чемно відповів мудрецеві:

"Я не можу подарувати тобі цієї квітки, бо я дуже бідний і нічого крім цієї квітки не маю — вона ціле моє багатство".

Згодом прийшов до хлопця славний поет і каже:

"Хлопче, подаруй мені цю прекрасну синю квітку, а я в заміну за неї подарую тобі всю красу світу".

Хлопець знову хвилинку подумав і чемно відповів поетові:

"Я не можу подарувати тобі цієї квітки, бо я дуже бідний і нічого, крім цієї квітки, не маю. Вона — ціле моє багатство".

Вкінці прийшла до цього хлопця дивної краси дівчина й каже:

"Хлопче, подаруй мені цю чудову синю квітку, а я подарую тобі мою любов".

Хлопець, по хвилині надуми, усміхнувся й дуже ввічливо сказав:

"Ні, прекрасна дівчино, не можу тобі подарувати цієї квітки в заміну за твою любов, бо ти обдаруєш мене любов'ю сьогодні, але вже завтра, може, схочеш полюбити когось іншого. Зате моя квітка одбаровує мене любов'ю, радістю й запахом ввесь час".

Христос, що саме переходив цим селом, чув цю мудру відповідь хлопця, похвалив його за таку любов до квітів і поблагословив його горідчик.

З того часу хлопець і його квітка були самі.

Аж раз квітка, яка досі була, як і кожна квітка, німою, заговорила до хлопця:

"Хлопче, твоя вірність і прихильність до мене дуже великі. За це належиться тобі особлива подяка. Я, силою благословення Христа, що три дні тому помер і сьогодні воскрес, дарую тобі таку силу, що ти зможеш усіх людей радувати. Ось, поглянь на мене, що я робитиму".

Хлопець глянув і побачив, як квітка порушилась, хитнула голівкою й мелодійно задзвонила...

"Зроби мене із металю, — продовжувала квітка, — і буду я своїм голосом усіх людей радувати".

Хлопець послухав голосу своєї улюбленици і зробив з металю велику квітку. Так постав перший дзвін, який дзвонив і радував усіх людей.

З того часу люди, у дні найбільшої радости, дзвонять у дзвони...

Відтоді, як переказують старші люди, все на Великдень, по цілому світі, дзвонять хлопці в усі дзвони, бо Великдень — це день найбільшої християнської радости — це день Христового Воскресіння.

А на пам'ятку цієї події, ці малі, сині гарні квіти, що подібні до дзвонів, люди назвали дзвіночками.

За нім. народ. переказом переповів
Андрій Качор.

Юрій ШЕРЕХ

ЩО Ж ТАКЕ ЗРЕШТОЮ УКРАЇНСЬКА НАУКА?

Нерідко в пресі трапляються фрази про українську науку. Часом такого змісту: Польська наука твердить..., але українська наука показала..., — або: українська наука спростувала твердження цього типового представника російської науки, ніби... Якщо хоч трохи вдуматися в ці фрази, то не може не впасти в очі, що тут щось не гаразд. Справді, що таке наука? Загляньмо в перший-ліпший пояснювальний словник. Беру, приміром, французького Лярусса: "Наука — точне і обгрунтоване доказами пізнання певних визначених речей". Чи ж може бути двоє пізнань тих самих речей точними, обгрунтованими і — водночас відмінними? Визнати дві науки про ту саму річ — означає або визнати, що обидві ненаукові або що одна з них наукова, а друга ні. Та якщо це так, то як можна говорити про дві науки? Чи може різниця не в змісті, не в висновках їх? Тоді в чому? Або, щоб не говорити взагалі, — що таке українська наука? Чи існує українська наука?

Справа тут явно не в національності науковців. Приміром, недавно на сторінках "Свободи" проф. Чубатий заперечував приналежність поглядів С. Драгоманова до української науки, а закидав, що вони належать до російської. Тим часом, скільки знаю, ніхто не закидав С. Драгоманову, що він не належить до української нації. З другого боку, можна легко уявити і було багато фактів, коли людина неукраїнського походження зробила такий вклад у науку, що він всіма визнаний за складник української науки. Пошлюся хоч би на праці Олени Курило, що була жидівкою і навіть народженою далеко від України, але незаперечно збагатила українську науку.

Тим більше справа не в мові, що нею пишуться наукові праці. Мова в літературі — основа творчости; в науці вона тільки засіб і якщо український науковець публікує свої праці чужими мовами, то це можна тільки вітати. У такій країні як Швеція, з багатосотлітньою традицією власної держави, фактично всі наукові праці, крім тих, що присвячені шведознавству, друкуються англій-

ською, французькою або німецькою мовою, і це ані трохи не зменшує пошани світу до шведської науки чи шведів до самих себе.

Не відіграє істотної ролі тут і тематика. Якщо німець напише на теми слов'янських мов, він не перейде до науки слов'янських країн. Тим більше нема національних тем у біології або математиці.

Значить, лишається тільки одне — насвітлення тем. Чи краще сказати, насвітлення тієї самої теми, бо саме тут і проявляється те, що називається приналежністю до науки даного народу. Візьмім приклади. "Польська наука" твердить, що первісне населення Східньої Галичнии були поляки. "Українська наука" твердить, що це були українці. "Російська наука" твердить, що 1654 р. Україна ввійшла в склад Росії. "Українська наука" твердить, що 1654 р. Україна федерувалася з Росією. "Радянська наука" (себто, читай новіше видання "російської науки") твердить, що прилучення різних народів до Росії було "меншим злом" (останній крик радянської моди) просто щастям. "Незалежна наука цих національностей" твердить, що це прилучення було незаперечним, безумовним і абсолютним злом. Здається, що ці три приклади найкраще показують характер відмінностей. Проаналізуймо їх.

У першому випадку — в питанні про первісну людність Східньої Галичини наука не має прямих і незаперечних даних, щоб розв'язати питання. Є скупі і суперечні дані тогочасних джерел. Є скупі й не надто красномовні археологічні дані. Є назви місцевостей, що їх можна так чи так тлумачити. Всі ці дані потребують суворої перевірки і зіставлення. Роля науковця тут — скомбінувати факти так, щоб висновки були найправдоподібніші. Це поле гіпотез. Наука не може жити й розвиватися без гіпотез, але поки ми перебуваємо в царині гіпотез, ми не маємо "точного і обґрунтованого доказами пізнання певних визначених речей". Ми оперуємо рівняннями, де невідомих більше, ніж рівнянь. Мені може більше імпонувати та чи та теорія, але я не смію називати її "українською наукою" і промовляти від імени української науки. Далеко обережніше говорити тут про теорію Грушевського, чи Яблоновського, чи Вернадського, ніж промовляти від імени якоїсь української, чи польської, чи російської науки. Тим більше, що в кожному такому випадку — і то без перебільшення в кожному — можна знайти серед представників тієї ж національности різні думки.

Я не кажу тут про ті випадки, коли гіпотези будуються спеціяльно на догоду певному політичному завданню. Приклади цього можна найти в кожній країні, але рекордних успіхів досягли в цьому більшовики. Але чи треба говорити, що незалежно від того, чи наміри автора добрі чи підлі, в цьому випадку ніякої науки нема, а є тільки політична пропаганда, видана науковою інституцією. Та до стосунків науки й пропаганди я повернуся далі.

Мій третій приклад — про прилучення різних націй до Росії — стосується не до реконструкції фактів, не до гіпотез, а до оцінки знаних фактів. Ані білоруська, ані російська наука не заперечують, що такого і такого року такі і такі білоруські землі прилучено до Росії. Розбіжна оцінка. Але чи належить оцінка до компетенції науки? Установивши, що колись на землі існували динозаври, а потім вимерли, мусить науковець казати, добре це чи погано? Довівши можливість або неможливість життя на Марсі, повинен учений хвалити чи гудити це? Людина є людиною, і в ряді тих питань, що ближче її зачіпають — ніж динозаври або марсіяни — вона часто не може легко утриматися від оцінки. Але така оцінка, якщо вона є навіть у науковому творі, становить собою позанауковий елемент. Науковець має інші — позаемоційні можливості дати оцінку встановлених ним фактів. Через характеристику їх наслідків. Якщо історик показує кількість людности перед роками Великої Руїни і після неї, кількість зруйнованих міст і сіл тощо, то він теж дає оцінку. Але це спеціяльний тип оцінки.

І нарешті другий приклад. Правний характер приєднання України до Росії 1654 р. Тут мова йде не про гіпотези, як було в першому прикладі, і не про оцінку, як було в третьому. Історичні факти тут відомі, документи збережені. Ідеться про відповідну чи невідповідну їх інтерпретацію. Ідеться про чесність у поводженні з фактами. Тут справа в елементарній чесності чи шахрайстві. Чи треба додавати, що шахрайство виключає науковість? Ще раз цитувати Лярусса?

Можна зробити попередні висновки. Правда, далі доведеться їх у дечому змінити. З погляду того, що ми бачили, нема різних національних наук. Є єдина вселюдська наука, яка настільки об'єктивна і настільки близька до пізнання "речей" (життя), наскільки це в даний момент людині приступно. Поза тим є різні гіпотези — вони мають індивідуальний характер і краще пов'язувати їх з ім'ям їх автора, ніж з національною приналежністю цього останнього. Є різні оцінки, що не належать до науки, а належать до пропаганди в широкому розумінні слова. І нарешті є просто перекрученням фактів. Вони належать і поготів не до науки, а до криміналістики. Може колись, зважаючи на шкідливість цього, якісь Об'єднані Нації майбутнього і видадуть кримінальний кодекс протинаукових злочинів. Покищо вони минають безкарно. Навпаки, частіше бувають жертвами ті, хто їм противиться, — згадати хоч би Джоржано Бруно чи Галілея з минулого, Орбелі з сучасного.

Те, що звичайно називають національною наукою, є не що інше, як суміш наукових даних з пропагандою, вигідною даній нації. Те, що в ній є наукового, — не національне; те, що в ній є національного (як це звичайно розуміють), — не наукове. Я не можу знайти для нього відповіднішого слова, як пропаганда. Повторюю, що пропаганда — не завжди синонім брехні. Хоч і нерідко.

Ніщо так не шкодить існуванню української науки (в розумінні науки, твореної українцями), як ілюзія про потребу культивування української науки як якоїсь внутрішньо відмінної науки. На практиці це виявляється головне в накиданні своїх оцінок і в замовчуванні невигідних фактів. Накидання своїх оцінок, непотрібний патос, втручання автора з учительськи-вказівними жестами, — це добре, а це погано, подивіться, який негідник (приміром, Петро І-ий або хоч би й Сталін), який героїчний вчинок, який полум'яний патріотизм, — все це дуже дороге для автора, але цілком чуже науці і тільки дратує всякого стороннього чита-

ча, не однодумця авторового. Автор дуже своєчасної темою і цінної зібраним матеріялом брошури "Шевченко і Москва" Юрій Бойко, недавно виданої в Мюнхені, скаржиться в післяслові: "З гіркого досвіду переконуємося, що сьогодні в західньому світі трудно говорити всю правду про Москву". У цій фразі є велика частка правди. Але з другого боку, треба приглянутися і до самих себе, — чи нема бодай сучка і в нашому оці. І треба сказати, що, приміром, та ж праця Бойка попри її безперечні позитивні сторони **ніколи** не промовить до західнього наукового світу. Бо вона накидає читачеві пристрасні оцінки автора, а вони не належать до науки. Якби сьогодні запропонувати книжку, де учений з Борнео доводив би, що мешканці Целебесу дуже погані взагалі, а супроти жителів Борнео зокрема, то мало хто з українців став би читати цю книжку. А якби хто читав, то заради фактів, а не заради оцінок автора. І тому шанси цієї книжки зменшувалися б в міру того, як зростав би патос автора. Так на початку нашого сторіччя навіть кращі праці сербських науковців були зроблені нечитальними через їх протиболгарську тенденцію і навпаки. Пропаґандивні брошури пишуться для українського читача. Наукові книжки не пишуться для читача однієї нації. Якби книжка Бойка мала доброго редактора, що викинув би з неї ввесь патос і публіцистику, а для цитат знайшов би першоджерела, за якими їх перевірив би, то книжка втратила б свій гібридний характер і змогла б претендувати на науковий резонанс.

Я взяв книжку Бойка як приклад тому, що вона одна з кращих. Здебільшого наші наукові публікації мають далеко менше перевірених фактів, а незмірно більше того, що для автора може крик наболілої душі, але для стороннього читача — порожній патос. Щасливий виняток і велика несподіванка для мене з цього погляду — книжка В. Іваниса "Симон Петлюра — президент України". Хоч тут тема особливо штовхала до патосу і пропаґанди, але їх дуже мало. Якби викреслити їх зовсім, зокрема на початку і в кінці, то було б ще краще.

Ще частіше — і далеко гірше — в наших наукових публікаціях — замовчування фактів. Добір того, що нам приємне, що нас виставляє в доброму світлі. Перебільшення доброго і ретушування поганого. Люди звичайно вважають найкращою своєю фотографією ту, на якій вони виглядають найкрасивіше. Так підходять і до науки. Покажіть нас нам гарними, такими, як ми хочемо бути. З цього погляду в українській еміґраційній науці є ціла низка табу. Не можна, приміром, говорити про психологічну радянізацію підрадянських українців за 35 років їх перебування в СРСР, так само як не можна говорити про риси психологічної польонізації українців, що перебували під Польщею, — хоч було б далеко корисніше про ці речі говорити одверто, бо тоді на цих по суті дрібних, але наявних розбіжностях не могли б гріти рук і пробувати збити політичний капіталець усякі "Східняки". Боронь Боже говорити про справжню питому вагу церковно-релігійних питань для української людности в УРСР. Автора цих рядків записали в леніно-сталінці за те, що він наважився говорити про українську літературну мову наших днів, як вона є, а не як її хотіли б бачити пуристи за всякими слушними або навіть неслушними рецептами. Була замовчана книжка І. Борщака про зфальшованість Історії Русів. Натомість безпідставна замітка про те, що нібито українці винайшли... яка заслуга!... пльомбір, — ця замітка була передрукована мало не всіма українськими періодичними виданнями.

Приклади можна множити безконечно. Звісно, приємно бачити себе таким, як хочеться. Але ніщо людське не без хиб. Не помічати хиб і слабостей означає давати їм розвиватися. Не можна лікувати хвороби, не визначивши, що вона є. Роля науки якраз полягає в тому, щоб говорити правду. Всю правду. Гірку правду теж. Може почути її сусід? Не біймося цього, — сусід і так знає наші вразливі місця краще від нас самих. Замовчування негативних фактів знищує авторитет наших наукових виступів і, що гірше, отруює нас самих, як отруює всяка підхлібність. "Пізнайте істину, і вона визволить вас", — сказано в святому письмі (Йоанна, 8, 32). Відома й народна думка про брехню, — нею можна далеко зайти, але годі повернутися назад.

Я згадав про сусідів. При цій нагоді може варт згадати один епізод, хоч він має до певної міри особистий характер, трапився давно і зрештою зовсім дрібний. Одначе він має і деякий згальний інтерес. У самому кінці грудня 1951 г. славнозвісне "Новое русское слово" надрукувало статтю — я забув прізвище автора — про чи проти української науки. Головним носієм української науки — в розумінні газети — був проф. Чубатий. А одним з найбільших прогріхів проф. Чубатого, чи пак української науки, було твердження, що Київська Русь була прямим предком України і що творено її предками українців; ба більше, що в той час взагалі були якісь відмінності між українцями й росіянами, а не єдиний руський народ. І от цьому, мовляв, фальшівницькому поглядові був протиставлений погляд іншого українця проф. Шереха про те, що вся Київська Русь мала спільну літературно-ділову мову. Виступ цей стоїть цілком на рівні газети, що його вмістила і заслуговував би тільки на усмішку. Бож якою мірою наявність однієї літературно-канцелярійної мови заперечує існування різних народностей? Адже дещо згодом у Литовській державі теж існувала одна літературно-канцелярська мова, але ніхто ж не заперечить, що людність цієї держави складалася не тільки з українців і білорусів, а і з зовсім відмінних своєю мовою литовців? Або хто не знає, що в Європі довгий час літературно-діловою мовою була латина, що зовсім не доводить національної єдности тогочасної Европи.

Доказ сміхотворний. Але варте уваги бажання автора (і газети) протиставити один одному українських науковців, використавши це, скажемо делікатно, не в українських інтересах. Не варт було писати про це спеціяльно, але тепер, говорячи про проблеми науки взагалі, слід згадати й про цей епізод. Якщо дозволено порівнювати мале (я маю на увазі передусім себе) з великим, мені хочеться навести історичну паралелю з часів дискусії Грінченка з Франком. Ця дискусія точилася на почат-

ку 90-х років минулого сторіччя, стосувалася до питань української літературної мови і часом набирала дуже гострих форм. Москвофіли й ті, хто за ними, дуже радо сприйняли гостроту дискусії. Вона здалася їм початком розколу "східняків" того часу (хай пробачать мені такий анахронізм) і галичан. І тоді слово забрав Грінченко і заявив: **"Ми проміж себе, в своєму гурті** можемо й про далеко важливіші речі сперечатися, але це ні трохи не пошкодить нам іти до однієї мети вкупі, і такі люди, як д. Ів. Франко все ж сидітимуть на покуті в українській хаті". Коли дозволено порівнювати мале з великим, отже, то я б хотів застосувати ці слова Грінченка й до нинішньої ситуації. Між українськими науковцями нема політичних розбіжностей у головному і вирішальному. Нема розбіжностей між проф. Чубатим і мною і в питанні про тягліcть перебування українців на основній території українського народу.

Розбіжності в поглядах, що є між українським науковцями, не виключають їх, українських науковців, єдности. І вони тільки корисні для розвитку української науки, бо без дискусій і відмін у поглядах наука не розвивається. Щождо російської пропаганди (я не говорю науки, бо наука тут ні при чому, і я зовсім не маю наміру знецінювати позитивне, здобуте російською наукою), то їй від цих дискусій жадної користи бути не може.

Одначе про важливіші з цих розбіжностей теж варт сказати. Відкладім це до наступної статті. І там повернімось ще раз до питання про національність науки. Можливо — всупереч тому, що говорилося досі — виявиться, що українська наука таки існує? Тільки її українськість виявляється в чомусь іншому, про що мови ще не було? Побачимо. Тим часом може читачі й собі подумають над цим питанням.

ІНЖ. К. ТУРКАЛО

СОРОК П'ЯТЬ

Спогади з судового процесу СВУ 9. 3. — 20. 4. 1930 року.

У своїх зізнаннях на передсудовому слідстві акад. Слабченко Михайло докладно списав свої програмові настанови, що їх він собі ставив у роботі, як політичний діяч. Він писав:

"Україна, як національний ринок, ще не зібрана в кулак, а існувати може тільки як цілокупна разом з Великою Україною ще Галичина, Буковина, Трансильванія, Басарабія, Крим, Білорусь, що дасть можливість Україні великими каналами підтягти Чорне море до Балтики; нарешті висловлено було й ту думку, що на місце ледачої Малоросії мусить стати молода енергійна, американізована Україна, що складалася б з людей сильної волі, міцних нервів з більшовицькою загартованістю. Але для того слід виявити всі сили, скупчити їх, витворити нові кадри стальових людей, виробити програму, що поширила б усіх і вся й потягла на службу прийдешньої України, закласти якийсь керуючий центр. Зі сказаного намітилася канва для розробки програми організації...

...Основні риси програми оці:

а) Україна перетвориться в дрібно-буржуазну державу;

б) вона йде на доучку до капіталізму західньоєвропейського, чи американського типу;

в) обертається вона в країну фармерів, що живуть довгострочною орендою (за австралійським чи новозеляндським зразком 90 літ) на націоналізованій землі;

г) що потрібні Україні індустрія та для субсидіювання селян-фармерів гроші, то очевидно колишнім поміщикам також доведеться дати гроші в виді відкупа;

д) доведеться дати чужинцям, як те роблять більшовики, концесії;

є) концесії й повернуті чужинцями підприємства відкриють Україні кредити за кордоном;

е) підприємства, однак, місцевих колишніх підприємців найкраще віддати сильно централізованій кооперації типу колишнього центра;

ж) так звані суб'єктивно-публічні права, вже здійснені більшовиками, лишити в повній силі;

з) церкву зробити добрим чиновником нової держави;

і) національності урівняти в правах, давши українській перевагу;

ї) інтелігентську чепуху в виді виборчого начала відкинути, замінивши її так, щоб в них селяни мали перевагу на периферії, — а в містах повернувши в Каунсил французького типу;

к) у здійсненні цієї програми беруть участь всі українські партії, як то було в Нац. Союзі."

Отже, акад. Слабченко чи не дотримувався також теорії про якесь особливе призначення процесу СВУ, що так одверто розперізався перед катівським супроти України судом, а найголовніше, перейшов далеко межі політичних настанов і засад, що на них мала базувати свою діяльність СВУ.

На самому суді він єдиний з усіх підсудних не на свої літа виявляв надмірну екзальтацію. Ставши на судовий допит, він у дусі написаних зізнань на передсудовому слідстві відповідав не на запитання, а в довжелезній промові викладав свої погляди на справу, як повинна в його розумінні виглядати Україна і якими засобами й шляхами цього треба доходити. З узятого на початку тону й програми своєї промови виглядало так, що йому вистачило б забрати увагу суду на кілька засідань. По якомусь часі голова суду Приходько його спинив. Навіть судові видалася промова акад. Слабченка надмірною, і Приходько боявся, щоб не повернути судову справу на карикатуру й не надати їй опереткового характеру. Він бо розумів, що безмірне фантазування акад. Слабченка могло справити негативне враження на численну публіку, на більшовицькі маси, що слухали цей судовий

процес радіом, а також на кореспондентів, не так на своїх, як на чужих. З промови акад. Слабченка виглядало, що перед судом стоїть не великий учений, а революціонер-префесіонал, непримиренний терорист типу Желябова, що все своє життя тільки те й робив, що роз'їздив по неосяжних просторах радянської держави й виглядав різні об'єкти, щоб їх нищити. А для таких людей хто зна, де міг братися час для наукової праці. Тим часом перед судом стояв таки незаперечний великий учений.

Засуджено акад. Слабченка на 6 років суворої ізоляції. Відбув він свою кару в Ярославльському політізоляторі, а пізніше, у зв'язку із збільшенням терміну кари, він перебував у Соловках до початку другої світової війни.

44. Слабченко Тарас Михайлович, 25 років, учитель, секретар Одеського Наукового Товариства ВУАН.

Цей юнак — син акад. Слабченка, дуже симпатична й мила людина. Не за своїми роками справляв враження серйозної й поважної людини, якій належить майбутнє в науці. Він уже мав закінчену вищу освіту, виявляв чималі розумові здібності й працював, як науковий співробітник Академії Наук. Вихований у національному дусі, він був непохитний патріот-українець. Проте, його політичний світогляд мав іще ознаки несталих юнацьких шукань, хоч у своїй юнацькій горячковості він почав був уважати, що більшовицькій політиці, як противагу нібито можна ставити тільки буржуазний фашизм. Розуміється, це рішуче розбігалося з основними засадами СВУ, але він, ще живучи більше емоціями, аніж розумово-логічними концепціями, у своєму юнацькому запалі навіть у своїх зізнаннях на передсудовому слідстві в різні часи по різному трактував свої політичні настанови.

Одного разу він писав: "У нас панувала думка, що майбутня Україна мусить бути буржуазною. Всі ми сходимось на особливому політичному упривілейованому стані селянства при правах для міської буржуазії. Виходячи з цього, стає ясно, що не могло в нас бути через те й чіткого уявлення ладу майбутньої України. Мав він бути республіканський — думка майже всіх. Отже, буржуазна республіка з парляментом. З другого боку я (як і мій тато) були не від того, щоб було королівство англійського типу, тобто та сама буржуазна республіка. Гадали ми, що на початку мусить бути якась диктатура..."

А іншим разом він писав таке: "Рівнобіжно з тим, я придивлявся до міжнароднього стану і зацікавився фашизмом. Та сила й широчінь, з якою він захопив Італію, а потім став озиратись і по інших буржуазних державах, ставка фашистів кожної держави на могучість, багатство, великість та першорядність стала потроху захоплювати мене..."

На судовому процесі допит Тараса Слабченка тривав недовго, і пройшов непомітно.

Засуджено його на три роки суворої ізоляції, але в порядку помилування, по короткому часі, його випущено на волю.

45. **Панченко-Чаленко Кирило Михайлович,** 42 роки, педагог.

Слово "одесит" у царській Росії мало від'ємне значення. Напівінтернаціональне портове місто Одеса мало в собі представників торговельних фірм, кампаній тощо мало не з усього світу. Великі шахрайські торговельні комбінації, обдурювання дуже часто траплялися в Одесі, тим то й слово "одесит" мало в собі елементи шахрайства, обдурювання, надмірної промітности тощо. Така слава за цим містом зберегалася довший час і по революції 1917 року.

Проте, як університетське місто, Одеса мала й другу верству людности — людей позитивної праці, — науковців і громадських діячів. До цієї другої верстви належав і Панченко-Чаленко Кирило, давній учитель гімназії.

Проживаючи в Одесі з юнацьких років, він і високу освіту здобув там, а пізніше працював, як педагог. Довше перебування в Одесі дало йому змогу мати велике коло знайомих, друзів і просто товаришів та спільників у праці.

Як свідомий українець Панченко-Чаленко Кирило і коло знайомих мав здебільшого серед українців, а сам він був досвідчений і вправний громадсько-політичний діяч. Тому й випало йому на долю взяти на свої плечі тягар політичної роботи серед українського громадянства в м. Одесі. Знайомство його з представниками старшої генерації української громади тільки певніше визначило його ролю в цій роботі. З натури своєї скормний і урівноважений, а разом із тим енергійний і працьовитий, він являв собою ту невтомну бджолу чи мурашку у людській подобі, що, кладучи цеглинку за цеглинкою у справі чистої української культури й освіти, вимріював у своєму серці й думках відбудову власної держави без чужинця-окупанта.

На передсудовому слідстві він писав небагато і на самому суді обмежувався короткими відповідями на задавані запитання від суддів.

Засуджено Панченка-Чаленка на три роки суворої ізоляції. Відбув він їх у Ярославльській в'язниці, а тоді пішов на поселення десь у Сибіру.

***

Ось цим сорок п'ятим завершено число сорок п'ять чесних синів України, старшої й молодшої, у розумінню передреволюційних часів, генерації, що 1930 року понесла хрест на більшовицьку голгофу за справу української ідеї, за правду й справедливість, за справу визволення сорокамільйонового українського народу від російської окупації, за подолання тоталітарної московсько-комуністичної системи та виборення йому своєї державности на народоправних демократичних засадах.

(Далі буде)

ФАРБИ
і
ТАПЕТИ — (WALLPAPER)
купите найліпше в
METROPOLITAN
PAINT & WALLPAPER CO.
795 Dundas St. W. — EM. 4-6597
Toronto, Ontario
Власник: ОЛ. ОХРИМ

Юр. СЕМЕНКО

Пам'яті Михайла Прончeнка

до роковин розстрілу німецькими нацистами поета, довголітнього в'язня більшовицько-російських концентраційних таборів

Боже! Я створений за Твоїм образом і подобою — тому не винен, що прошу волі, не хочу коритися.

А. Любченко „Щоденник", запис 5. 4. (1943)

Світлій пам'яті поета й товариша — Михайла ПРОНЧЕНКА, що за українську ідею пройшов через більшовицькі тюрми й концтабори і не зламався, і нарешті був розстріляний у Кривому Розі гештапівськими посіпаками в 1943 році, цей твір про трагедію покоління присвячую.

І. Багряний, „Розгром"

Населення криворізького залізнорудного басейну — золотого дна України (63-відсоткова, якісно найкраща, після шведської, в світі залізна руда, по кількости запасів — 3-тя в світі), — перебуваючи то в тоталітарних обценьках російсько-більшовицької в'язниці народів, то між радянською наковальнею і нищівними ударами німецько-нацистського молота, несучи величезні жертви, завзято, наполегливо й мужньо, як і належить мешканцям колишніх земель Вільностей Війська Запорізького, — прагнуло й бореться за незалежність України, здобуття української держави.

Штучний голод 1933 року в Україні — відплата більшовиків за опір селянства колективізації, розкуркулюванню, здається, саме на Криворіжжі набрав найжахливішого розміру: деякі села спорожніли наполовину, інші — втратили одну третину мешканців. Утеча селян із колгоспів, від розкуркулювання до промислових міст сприяла, проти волі й бажання комуністичних можновладців, наданню цим містам хай прихованого, як і все в СРСР, українського вигляду. Діти селян, що в 30-х роках прибули разом із батьками до Кривого Рогу, закінчивши середні учбові заклади, а дехто й Криворізький Гірничий Інститут, працювали тут же в копальнях як майстри чи інженери. В противагу до великих двомовних (російсько-українських) міст України, де російські прихідці часів царату, працівники парткомів, райкомів, обкому, робітники преси, активісти, керівники управлінь і т. д., прислані з Москви, та українці, жиди й інші, асимільовані ними, займаючи керівні становища, надавали чужинецького зафарблення, — у Кривому Розі відчувався подих степу — українська мова лунала в школах, копальнях, установах, театрі. (У Кривому Розі на 200.000 мешканців не було ні російського театру, ні одного часопису російською мовою, а в місті Дніпропетровському — обласний центр, 500.000 населення — з 6-ти часописів три видавалося російських, з 2-х театрів — один російський.)

Навколо новозбудованих на передмістях Кривого Рогу сірих, казенного типу, житлових бльоків із "урочистими", призначеними владою, назвами "соцмістечко", селище МОПР-а, прикліпились, як кажани, убогі саморобні землянки колишніх селян, творячи виселки, влучно охрещені населенням "Шанхаєм", „Сахаліном", "Собачівкою". Хоч мешканці бльоків переважно, як і взагалі всього міста, а „Сахалінів" — виключно, були українці, говорити про якесь українське, щодо змісту, життя, звичайно, не доводиться, бо власне тут пильне око НКВД було невсипуще: звільнення з праці, арешти, під страхом яких постійно жило населення, свідчить про це.

Подув вибуху німецько-совєтської війни роздмухав у герметично закритій камері смертників із назвою УРСР — відділ у модерній в'язниці народів СРСР, що була „на замке" під суворою охороною ключників НКВД, роздмухнув жевріючу надію на порятунок, хоч і приховане, але палке бажання волі, яке з утечею більшовиків спалахнуло полум'яним вогнем, небезпечним і для нової охорони, що спершу намагалася удавати з себе „визволителів".

Як і всі в'язні, ізольовані від зовнішнього світу, українці не могли бути обізнаними з подіями в світі, не вірячи радянській пропаганді з тієї вже простої причини, що вона радянська, й не маючи інших інформаційних джерел, не мали правдивого уявлення про світ, бо в камері вони бачили лише блякле світло, що пробивалося крізь матові шиби заґратованих вікон та темряву ночі, яку, власне, не можна бачити, й тому, скажімо, в час громадянської війни в Еспанії всі їхні симпатії були на боці генерала Франка: адже він бив хоч еспанських, але все ж комуністів, і також тому раділи війні говорячи народнім прислів'ям, що „хай гірше, аби інше", сподіваючись безперечно кращого, бо хіба ж може бути щось гірше за комунізм?!..

Через місто в напрямку до Дніпра відходили навмисно повільно, щоб здатися німцям і не воювати за Сталіна, червоноармійці, часто босі, всі обірвані й виснажені, іноді дехто з них боязко питав за цивільним одягом, а автомобілі, підіймаючи куряву, проносилися один за одним, навантажені клунками, товстими, що мали настрашені обличчя, жінками, розм'яклими від спеки чоловіками в уніформі старшин НКВД, на вилинялих петлицях яких різко виднілося нове зелене сукно у вигляді „кубиків", „шпал", — місця недавно зірваних з переляку відзнак.

17. серпня 1941 року московське радіо передавало зведення „радянського інформбюра" („брехбюра", — як популярно його називали), в якому повідомлялося, що „запеклі атаки ворога відбито на Білоцерківському напрямку, наносячи йому величезних втрат в людській силі та матеріялах" та що „шахтарі Криворізького басейну, робітники доменних печей і металюргійного заводу ім. Петровського (м. Дніпропетровська), натхненні успіхами на всіх фронтах, перевиконали плян продукції на 126,5%", хоть було відомо, що деякі копальні вже затоплено, доменна піч захолола, завод ім. Петровського тиждень тому повністю роз-

монтовано й вивезено, а 16. серпня почали рвати динамітом цехи. Ще довго після того „Білоцерківський напрямок" служив за означення незнання: коли питалося про когось, куди він пішов і не знали цього, то відповідали: „він десь на „білоцерківському напрямку".

Німці зайшли в Кривий Ріг без бою і понеслися далі на Схід, зустрічаючи отари овець, череди корів, що, шукаючи переправ на Дніпрі, рухалися подалі від нього, трактори, що їхали на захід „за пальним", щоб потім „подалі евакуюватися згідно наказу партії й уряду", — як на всякий випадок заготували стандартні й „патріотичні" відповіді водії тракторів.

На Криворіжжі, яке змальовували в комуністичних фарбах ще з часів українських визвольних змагань, коли утворено т. зв. Донецько-Криворізьку Республіку, що не визнала влади гетьмана й навіть об'явила війну кайзерівській Німеччині, забуяло нове життя: відбудовують знищені відступаючими більшовиками підприємства, зірвані копальні, одна третина яких незабаром почала працювати, розпочинається праця в школах, театрах і т. д.

27. 10. 1941 року виходить перше число окружного криворізького часопису „Дзвін". Це була визначна подія: те, що роками думалося і пошепки розповідалося про ворога, все те, що окупант, оплювуючи та паплюжачи оббріхував — надруковано й можна вільно читати! У перших же числах „Дзвону" звертають на себе увагу вірші й статті Мих. ПРОНЧЕНКА, редактора цього часопису.

Михайло Семенович Пронченко народився 1902 року в селі Апостолове в родині селянина, що мав лише один наділ землі (5 га). Перед початком першої світової війни його батько помер, а мати обробляла землю сама, щоб малий Михась мав можливість відвідувати школу.

Пам'ятаю фотознятки: учні випускної кляси Апостолівської Реальної школи (1916 рік) сидять на лавах, а спереду, перед учителями, на землі — кілька підлітків і серед них дрібного росту Михайло з великою книгою, на якій помітно напис „Історія України".*)

1927 року М. Пронченко видає збірку поезій „Здобуваю надра", на яку звернув увагу М. Хвильовий і мастистий науковець, етнограф, відомий історик, знавець Запоріжжя академік Дм. Ів. Яворницький, з якими він особисто знайомиться.

1933 року ГПУ заарештовує М. Пронченка й, обвинувачуючи в українському націоналізмові, засилає до жахливого, з зловіщою славою, концентраційного табору Далекого Сходу Тахтамигда (Тагтамиж), де він і пробув понад 5 років.

Відбувши ув'язнення М. Пронченко повертається до Кривого Рогу, і з початком німецько-совєтської війни, боячись нового арешту й знищення, переховується у знайомих, а з наближенням німецького війська — в очеретах річки Інгулець, щохвилини ризикуючи бути викритим і розстріляним. У перший же день приходу німців він іде до видавництва колишньої комуністичної газети „Червоний гірник", де починає працю по виданню нового українського формою і змістом часопису. Побачивши, що відступаючі більшовицькі займанці все знищили, а черенки викинули до криниці, збирає друкарських робітників, дістає затоплені шрифти й, особисто приймаючи діяльну участь у технічному устаткуванні друкарні, видає часопис.

З'являються статті його пера, що правдиво освітлюють С. Петлюру, М. Хвильового, уряд УНР, національно визвольні змагання 1917-21 рр., а його співпрацівник Ів. Потапенко розглядає Е. Коновальця, підрадянсько-українську літературу, друкуються вірші, потайки писані під час ув'язнення в концентраційному таборі, з різко протикомуністичним і щиро патріотичним українським змістом, які незабаром виходять окремою книжкою під заголовком „Кобза". Друкують збірник пісень часів визвольних змагань та пісень, що були популярні в західніх областях України — „Тризуб".

Не вдаючись до аналізи літературної творчости М. Пронченка як поета, варто зазначити, що його вірші, як і видавнича діяльність, знаходять палкий відгомін серед населення Криворіжжя і мають помітний вплив на розвіяння більшовицької гіпнози й страху заляканих комуністичним терором людей, що енергійно взялися за відбудову українського національного життя — як гриби після дощу літньої погоди засновуються народні, фахові, середні школи, товариства „Просвіти", театри й т. д. В с. Грушівці, Апостолівського району відкривається середня сільсько-господарська школа, у Веселих Тернах, біля Кривого Рогу — Агрономічний технікум, в Апостоловому — єдина на селі в Україні за німців музична студія з чотирма відділами (фортепіяно, вокальний, духових та струнних інструментів), де викладають фахівці з вищою музичною освітою. В театрі „Кривбас" розпочинаються репетиції по розучуванню „Про що тирса шелестіла", заборонену пізніше німецьким відділом пропаганди у зв'язку з забороною п'єс історичного змісту.

Аж до прибуття цивільно-німецького управління, т. зв. золотих індиків — гебітскомісарів, райхсінспекторів, зодягнених у руду форму членів нацистської партії, українське життя, у яке не втручалися військові комендатури, що були зайняті справами фронту, розвивалося, і йшло нормальним шляхом і навіть радянські партизанські загони й залишки „істребітельних батальйонів" із комуністів, що не встигли втекти, зліквідовано силами місцевого населення. Характерно, що цю протипартизанську боротьбу очолили учасник визвольних змагань М., політв'язень царських і радянських тюрем, герой Радянського Союзу старший лейтенант танкових військ Ткачів, якого пізніше розстріляли, спеціяльно прислані з Москви, легкоспадуни, георгієвський кавалер із першої світової війни Шемко (розстріляний 1943 року німцями) та молодий випускник Дніпропетровського університету.

З перебранням німецьким цивільним управлінням, що першим своїм завданням ставило створення „лебенсрауму" — життєвого простору за рахунок винищення українського народу, обезголовлювання його шляхом розстрілу його інтеліґенції — повіяло знайомим, лише іншого напрямку, вітром, який використала, розправивши свої вітрила, радянська аґентура, що, швидко зорієнтувавшись, почала діяти.

*) Ця фотознятка зіграла фатальну ролю в житті двох людей: М. С. Пронченка і його вчителя П. С. Манзі, який у листі до мене 5. 4. 52 р. писав: „Вивчення історії України в той час було заборонено, вивчалася лише загальна історія росіян. М. С. беріг це фото. При арешті енкаведисти взяли це фото, підтверджуючи обвинувачення, що він — самостійник, вихованець учителя самостійника. При моєму арешті 1930 р. обвинувачували мене, що я виховував у учнів український шовінізм і на доказ цьому демонстрували те фото." Яка солідарність між росіянами: одні забороняли вивчення історії України, інші вивчення її вважали за доказ українського шовінізму!

Посипалися доноси, наклепи, провокації спрямовані проти місцевих діячів українського відродження.

На початку грудня 1941 року німецький відділ пропаганди, втручаючись у редагування часопису "Дзвін", перешкоджає праці М. Пронченка, обвинувачуючи його, за доносом колишнього комуніста Зіненка, в жидівському походженні. Але це дається порівнянно легко спростувати: Апостолове, де народився М. Пронченко, лежить лише за 45 км. від Кривого Рогу, там ще живуть його хрещені батьки — православні українці, а головою районової управи — колишній його вчитель. Тоді починають обвинувачувати в комунізмі, нібито Пронченко колись за більшовиків надрукував вірш проти Гітлера, висміваючи вождизм. Не виключено, що такий вірш був, бо в радянських умовах писали іноді твори без жадного комуністичного зафарблення, спрямовані проти різних завойовників — німців, поляків, маючи на думці росіян. За нацистської окупації це підлягало покаранню.

Статті про М. Хвильового „підтверджували" доноси щодо Пронченкового „комунізму", тим більше, що присланий із західньоукраїнських областей, абсолютно не зорієнтований в умовах підсовєтської України пан Горбачів, проводир ОУН, що мав певний вплив у відповідних колах, прагнучи до керівництва та опанування своїми малочисельниками життя і намагаючись зварити своє партійне вариво на шкоду загалу, стверджував, що М. Хвильовий — чекіст, а його прихильниками можуть бути, мовляв, лише комуністи.

Зосередження всієї уваги в цьому випадкові на другорядному (внутрішньому) фронті з метою ліквідації політичних інакшедумаючих (але також **патріотів!**) противників, як ворогів, і ослаблення наслідком цього зовнішнього загальнонаціонального (отже важливішого!) відтинку — характерна риса тоталітаристів. Жахливе братовбивство в Житомирі (30. 8. 1941), трагічні події в Кривому Розі, місті українського змістом і формою життя, ганебний замах на командувача УПА отамана Т. Бульбу-Боровця згідно наказу М. Лебедя (19. 8. 1943) про вирок смерти всьому штабові УПА та про активізацію масового винищення „противників" — не окремі випадки, — є струнка, добре продумана (ким, яким ворогом?) система.

Замість того, щоб усі спільні зусилля направити на Дніпропетровське, що його після ліквідації німцями обласної управи опанували росіяни, де часопис „Вільну Україну" перейменовано на „Дніпропетровську газету", що почала вихваляти „загальноросійське", де гестапівець Смирний і нацистський холуй Соколовський (обидвох їх знищено, нарешті, під час евакуації у Львові), голова міської управи, якого за ревну службу винагороджено двома „орденами для народів Сходу", провадили відверто російську діяльність, всі удари наші новоприбулі партійні націоналісти направили проти своїх же.

Із притаманною всім тоталітаристам неперебірливістю у засобах для досягнення своєї мети, безсоромно спекулюючи жертвами, що зазнав український нарід у другій світовій війні за своє визволення, жертвами, понесеними іноді внаслідок заспілпленості наших партійних націоналістів, М. Лебідь, намагаючись капіталізувати цю боротьбу, записати її виключно на своє власне конто, в книзі „УПА", де, до речі, про Організацію Українських Націоналістів оповідається більше, ніж про Українську Повстанчу Армію, пише:

„У Кривому Розі в квітні 1942 року від куль гештапа загинули: інж. **Рудних,** Сергій **Шерстюк,** Анна **Максимець.** Шерстюк і Пронченко — мешканці Кривого Рогу. Це ті, що перші відгукнулися на зазив самостійницької боротьби, це ті, що в довголітній підбільшовицькій займанщині не затратили почуття національної гідности, що в гурті кількох одиниць плекали духа боротьби. З яким завзяттям, з яким захопленням приступили вони до неї!" Вони були горді, що „ріс дух спротиву українського шахтаря", „що за недовгий час уже Криворіжчина не тільки дорівняє свідомістю, але й перевищить західньоукраїнські землі, що український робітник-рудник засвідчить перед усіма „визвольниками", для кого він хоче й буде працювати!.. — Гордів Пронченко, що врешті могтиме видати свої, писані потайки, не читані нікому поезії, що зможе працювати для української культури, що зможе оспівати працю українського робітника Кривого Рогу без одночасного захвалювання „батька" Сталіна..."

Крім усього іншого, в цій цитаті варті уваги дві (але які промовисті!) деталі: мова „соборника" (зазив, рудник, гордів і т. д.), що за ідеал, до якого треба прагнути, ставить західньоукраїнські землі, і прізвище М. Пронченка, що подане звичайним шрифтом, хоч **усі** інші прізвища загинулих подано чорними літерами.

Об'єднаний похід викликаний заздрощами та боязню „конкурентів", а в інших страхом перед могутнім українським рухом, солідарний похід радянських агентів-провокаторів і нацистських „іберменшів" закінчився успіхом — почався трагічний епілог страждального життя поета, талант якого не встиг розквітнути в холодних комуністичних концтаборах Сибіру, але вогненна енергія якого в боротьбі за українську державу була незламанною, не вичерпною.

Обгрунтовуючи потребою відпочинку та лікування підірваного здоров'я М. Пронченка, його усувають від редагування „Дзвону", через тиждень поширюють чутки про його, нібито, божевілля і, наносячи остаточний удар, за яким, як і в радянських умовах, має слідувати арешт, ліквідація, друкують велику статтю "Пронченко без маски", повну наклепів, безпідставних обвинувачень у націонал-комунізмові, запроданости більшовикам і т. д.

М. Пронченко, покидаючи Кривий Ріг, іде в Апостолове до своєї старенької матері, де перебуває також його 9-річний син, а новий 1942 рік зустрічає в неопаленому товаровому вагоні, їдучи без перепустки в супроводі двох своїх товаришів до Дніпропетровського.

Ні хуга, ні 35-тиступневий мороз, ні покарання суворими німецькими законами військового часу за подорож залізницею без дозволу, не зупиняють його.

У Дніпропетровському М. Пронченко відвідує недавнього начальника обласної наросвіти п. Козаря, колишнього секретаря академіка Д. І. Яворницького, й інших знайомих, які безсилі допомогти, відвідує редакцію „Дніпропетровської газети", від якої незадовго перед тим до нього приїздив спеціяльний посланець (А. І. Думанський). Русотяпствуючий, але надзвичайно обережний, редактор „Дніпропетровської газети", що пізніше займав визначне становище в Остміністерію м'і А. Розенберга й редагував власовський часопис (чи не тому тепер єдинонеділимці обвинувачують українців, яких і під час проголошення т. зв. Празького маніфесту розстрілювали нацисти, у колаборанстві з Гітлером?) натякнув на можливу підтримку, але при одній умові: М. Пронченко мусить зайнятися лише антирадянською діяльністю, відмовитися і уникати українського питання.

М. Пронченко, з властивою поетові делікатністю, м'ягко, але виразно й недвозначно сказав:

— Я маю одну душу, її чуття висловлено хоч би в тому вірші, що передрукований у вашому часописі, — говорячи це, він мав на увазі поезію, вміщену на домагання українських працівників „ДГ", кожна строфа якої закінчувалася словами:

Ніхто не нищив нас так ніколи,
Як хижа, зрадницька Москва.

Бачачи, що домовитися годі, М. Пронченко просить надрукувати допис свого товариша про події в „Дзвоні".

12. січня 1942 р. М. Пронченко повертається до Кривого Рогу й привозить 500 примірників „ДГ" з „Народнім словом" — аналіза сучасного українського фолкльору на прикладах понад 40 антирадянських приказок, прислів'їв, записаних на Криворіжжі, та дописом „Методами Сталіна", що його підписав Михайло Апостолівець, у якому послідовно пункт за пунктом спростовуються твердження статті „Пронченко без маски", зазначаючи її провокативний характер і підкреслюючи, що її автор, діючи за методою Сталінового винаходу — всевинищуючої або всепідкоряючої диктатури, намагається накинути вуздечку на всі прояви життя українського народу, а насамперед на духовий його бік. Хоч у статті згадувалося лише прізвище Горбачіва, кожен розумів, що мова йде не тільки про нього.

Це дало формальні підстави до арешту М. Пронченка: розповсюдження літератури без дозволу гебітскомісара — заборонено. Докази, що на першій сторінці кожного числа „ДГ" стоїть прізвище німця, уповноваженого відділу пропаганди генерал-комісара, що підписував його й дозволяв до продажу в м. Дніпропетровському, а отже й у м. Кривий Ріг, гебіскомісар якого підпорядковувався Дніпропетровському генерал-комісарові, не допомогли.

Всі намагання друзів та авторитетного Пронченкового вчителя, голови Апостолівської районової управи, виручити поета не дали жадних наслідків. Прозоро говорячи про кепські наслідки, що можуть виникнути при клопотанні за арештованого, у квітні 1942 року гебітскомісар сказав, що Пронченко вже не потребує будьякого втручання чи будьчиєї допомоги.

У квітні 1942 р. рідні брати-близнюки кремлівських професійних убивць нацистські кати розстріляли в м. Кривому Розі М. С. Пронченка, Ів. Потапенка, співредактора „Дзвону", інж. С. Шерстюка, А. Максимець. Крім того розстріляно: голову Криворізької міської управи, голову Софіївської районової управи, голову Широківської районової управи (місцевий німець).

Почалися масові арешти та вивіз до Німеччини української інтелігенції, закрито всі середні школи, т-ва „Просвіта" й т. д.

У цей же час на Криворіжжя дійшла вістка про розстріл всієї (за винятком однієї особи) редакції часопису м. Кременчук та українських інтелектуалістів у Києві. Округовий криворізький часопис „Дзвін" став німецьким двосторінковим аркушом, що на першій сторінці українською мовою подавав офіційні звідомлення з фронту, на другій — накази влади та коли-не-коли передруки.

Михайло ПРОНЧЕНКО

СКРІЗЬ МИ БУЛИ...

Скрізь наші сльози, наче роси стиглі
І де нас не було — і в Котласі, і в Тигді,
І за Байкалом теж, і в хуґах Колими, —
І в вічній мерзлоті складали душі ми.

І в Магадані, в Соловках далеких,
Де сніг, як бите скло, холодний і сумний,
Де в серці туга, мов задуха спеки,
І блиск полярний, хмурий і німий.

На всіх шляхах, на всіх дорогах дальніх
Кістки розсіяні без сповіді й хреста.
І тільки вітер синій і печальний
Тужить, мов мати з криком на устах.

Лежать вони, де звіри і руїни,
А навкруги ліси шумують, як моря
І тільки пісня — пісня України
На кості часто ляже, як зоря.

То пісня тих, що ще лопату можуть
Тримать в руках і тачку гнати в хід,
І дивляться ті очі в далину, де рожі
Виводить, мов різьбар, далекий небозвід.

І дивляться і бачать — рідну Україну,
І золото степів, і діток дорогих, —
І Дніпр тече, і пісня солов'їна
Цвітінням обсипає поле й береги.

І серце рветься, і холонуть руки,
І мить, — і вже не встане, не чекай!
І десь далеко — точать матір муки,
Дружина, діти і трагічний край.

І в серці туга, мов задуха спеки,
І блиск полярний, хмурий і німий.
Скрізь ми були — і в Соловках далеких,
Де сніг, як бите скло, холодний і німий.

(Із збірника "Кобза", видання „Дзвону", 1941 р.)

Дмитро ЧУБ

ЕБУЛА-БЕНІЯРА-ЧІДЖІ-ДЖАОРІ-ЛІМА

(З оповідань лікаря С.)

За вікнами невеликої лікарні шуміли високі пальми. Прудкий хоч і теплий вітер, лишивши далеко позаду береги Нової Гвінеї, з розгону налітав на зелений острів Самурай, шарпав його і гойдав зелені хвилі верховіть тропічного лісу. Він приносив легку прохолоду, гомін океанських просторів і, прогнавши спеку, летів далі до нових берегів.

Лікар саме дивився у вікно, згадував люті морози у рідній місті і думав: — Десь по світах тепер лютує зима, а у нас тут вічна весна, чудесна природа, чорні добрі і сердечні папуаси і повна безжурність. Навіть немає тієї злоби, ненависти, інтриг...

В цей час постукали у двері і повідомили про прибуття хворого. Дійсно до лікарні принесли в

кошику, сплетеному з кокосового листя, старого, але кремезного ще папуса. Його звали Ебула-Беніяра-Чіджі-Джаорі-Ліма.

— Прізвищ так у них немає, — подумав лікар, — а імен часом і по два десятки в одного...

Хворого тимчасом поклали на ліжко. Шкіра у нього на лиці була поморщена, як печене яблуко, а на голові місцями вилізало трохи моху. Великі й гострі, мов голки, глибоко запалі очі були повні жаху й життя, а в грудях безупину хрипіло.

Ебула-Беніяра-Чіджі-Джоарі-Ліма мав двостороннє запалення легень. Його посилено доглядали, лікували, але надії на видужання було мало. Тимто в чергову неділю католицький місіонер, отець Б. при недільному обході хворих, довше зупинився коло ліжка старого, хворого на легені. Він, прихилившися, поклав руку на чоло і тихенько прошепотів молитву, а потім, побачивши його стан, трохи піднесеним голосом почав готувати бідака в далеку безповоротну дорогу... Голос отця все набирав більшої сили, а наприкінці він говорив глибоким баритоном до хворого про любов Божу, про його стрічу з Богом, про радісне Воскресіння.

Ебула-Беніяра-Чіджі-Джаорі-Ліма тим часом кволо відганяв докучливу муху, якій сподобався кінець його носа. Потім хворий байдуже прийняв від отця святий образок з великим янголом, скрутив його, мов цигарку, і встромив до ушної дірки. Але коли отець, повагавшись, дав йому цигарку, його лице осяяла соняшна усмішка. Подаровану цигарку хворий теж запхав до вуха. Коли отець місіонер пішов, він скоро закрив очі й поволі заснув.

Дякуючи пеніциліні, а також своїй природній відпорності, на диво отця й лікаря, папуас потроху почав видужувати. Не зважаючи на свій вік, хворий щодня став набирати сили, охоти до життя, а смаком до їжі перевищував і багатьох молодих хворих.

Оець-місіонер відвідував хворого щонеділі, заприятелював з ним, хоч хворий більше чекав цигарки, ніж отця.

Одної неділі, коли було вже ясно, що старий папуас вирвався з обіймів зубатої смерти, отець, прийшовши, повчав хворого, пояснював йому, що то молитва врятувала його...

— То Бог поміг лікареві, і він тебе вилікував. А тепер за безмежну любов Всевишнього ти мусиш молитися, щоденно молитися...

Старий на знак згоди кивнув головою і тут же запитав лікаря, чи він дістане сьогодні дві порції рижу і, головне, м'яса. Лікар наказав санітарові дати хворому вволю їжі, а за тим разом з отцем почали розпитувати старого про його минуле, про різні пригоди. Ебула-Беніяра-Чіджі-Джаорі-Ліма мав добру пам'ять, розповідав про війни з другим племенем, з котрих завжди виходив цілим.

— Оце тільки раз було, — показав старий руку, де бракувало два пальці, — що відрубали під час нападу на село Гулля.

Коли санітар приніс другу порцію їжі, старий перестав розповідати, а з жадобою накинувся на їжу. Він, як голодна людина, жменею хапав і пхав риж до беззубого рота.

Отець-місіонер тимчасом розповідав лікареві про великі заслуги місіонерів, дякуючи яким викорінено людоїдство серед папуасів.

Старий Ебула-Беніяра-Чіджі-Джаорі-Ліма, до їдаючи останню жменю рижу, чемно перепросив лікаря й отця, що перебиває розмову, і сказав:

— Пане докторе, мені було б добре, якби ви мені дозволили закурити цигарку, яку, певно, сьогодні дістану від отця.

Папуаска з острова поблизу Нової Ґвінеї.

Обидва засміялися з його дотепу, а потім лікар запитав:

— Може з'їси ще одну порцію?

— Рижу я дістав багато, — відповів хворий, — але м'ясо ще їв би, бо м'ясо я дуже люблю.

Отець тим часом поглянув на старого і запитав:

— А скажи мені, старий, поправді, чи ти їв колинебудь людське м'ясо?

У старого від цього питання заблищали очі. Він зам'явся, а потім піднесеним тоном відповів:

— Та хіба я дитина чи жінка?.. Само собою, що їв, і то не раз їв людське м'ясо. Я ж походжу з племени Гуара-Борі. Я бився і часто їв свого ворога...

— Але то вже було, мабуть, дуже давно? — запитав знову отець, приховуючи своє здивування?

— Йо-йо, вже багато Крістмесів минуло...

— А чи їв би ти сьогодні, коли ти став християнином, віриш у Бога і носиш його в серці? — запитав отець.

— Ні! Сьогодні не міг би їсти, — замотав заперечно головою Ебула-Беніяра-Чіджі-Джаорі-Ліма.

(Закінч. на стор. 29)

ЛЕВ БИКОВСЬКИЙ

УКРАЇНСЬКІ НАУКОВО-ДОСЛІДЧІ ІНСТИТУТИ

(1940-1952)

(Доповідь виголошена на засіданні Секції Книгознавс тва УВАН 22. 4. 1953, Нью Йорк, США)

Українська доба

Українська нація, як і кожний суспільний організм, живе своїм ритмом життя — припливами й відпливами життєвих сил. Фази наростання сил, виявлення їх, розрядження енергії та наступаючий потім позірний спокій невпинно чергуються на протязі століть.

Наприкінці сорокових років цього століття гурток українських розумових працівників на еміграції став особливо виразно відчувати таке власне чергове наростання сил у нашому народі, його дозрівання до нових великих історичних вчинків. Почали говорити й писати (Ю. Липа) про наступаючу т. зв. "Українську добу" в загальній історії людства. Це світовідчування ще більш виразнішало протягом всесвітньої завірюхи, що незабаром скоїлася й наслідків якої все ще годі здогадатися.

Всеукраїнський великодержавницький світогляд

Перед у цьому „віщуванні" вів тоді д-р Юрій Липа. Він був осередком гуртка однодумців, що під його проводом, у зв'язку з вищезгаданими передбаченнями, пильно опрацьовував підстави новітнього всеукраїнського великодержавницького світогляду.

Вся ця дослідна й програмова праця провадилася в тодішніх обставинах воєнної дійсності здебільшого потайки.

Зовнішнім виявом цього мислевого й волевого нуртування було започаткування кількох установ, що ставили своїм завданням словом, друком і чином вивчати, поширювати й здійснювати думки з обсягу новітнього українства та випливаючого звідти погляду на історичне призначення України.

Українські науково-дослідчі інститути

Так заснувалися, між іншим, такі чотири, з-поміж згаданих вище установ (див. Л. Биковський: "Шестиліття діяльности Укр. Суходолового, Морського та Океанічного Інститутів", 1940-1946, Женева 1946, 4°, 8 ст.), а саме:

1. Український Суходоловий Інститут, до завдань якого належить всебічне вивчення проблем зв'язаних зі кшталтуванням нашої суходолової великодержавности.

2. Український Морський Інститут, що займається дослідженням проблем морської України.

3. Український Океанічний Інститут, до засягу якого належить вивчення комплексу українських океанічних проблем.

4. Інститут Зеленої України — для досліджування цієї Далеко-Східньої частини всеукраїнської спільноти.

Дотеперішня, — у першій і другій фазі, — праця цих дослідчих інститутів, зорганізованих на підставах вільної асоціяції їхніх співробітників, виявлялася у кабінетній праці, відповдних доповідях та переважно у видавничій діяльності. При чому підход до вивчення окремих проблем провадиться по змозі з боку їх минулого й плянування на майбутнє.

Керівництво й видавничі завдання

Кожна зі згаданих чотирьох серій, або видавничо-дослідчих інститутів, взаємно доповнюючись, шляхом бігу обставин знаходила з часом свого виразника, або ідейного керівника.

Наукову діяльність очолював від початку пок. проф. інж. Іван Опанасович Шовгенів (Див. Л. Биковський: Іван Шовгенів, 1874-1943, біографічні матеріяли. Женева 1947, 4°, 14 стор.), колишній ректор Української господарської академії в Чехословаччині. Діловим керівником та генеральним секретарем є по нинішній день інж. економіст Лев Юстинович Биковський, кол. асистент тоїж академії.

Плянувалося видавати: 1. Твори, що будуть давати бібліографічний матеріял для окремих країв та проблем; 2. По можливості відповідні енциклопедії; 3. Окремі розвідки й монографії; 4. Неперіодичні збірники, у яких містилися б менші праці, з відбитками; 5. Мапи й атляси; 6. Різні періодичні органи.

Український Морський Інститут

Хронологічно першим заіснував український Чорноморський (згодом — Морський) інститут. Започаткував його та ідейно провадив, за свого життя пок. д-р Юрій Іванович Липа, відомий український лікар, поет, публіцист та письменник. Він, разом із своєю дружиною Галиною, власноручно відбив основоположну й програмову книжку із цієї серії —"Чорноморська доктрина", Варшава 1940, 4°, 124+6 стор. Пізніше проф. інж. І. Шовгенів уточнив напрямні діяльності цього інституту в статті: „Загальний плян праць українського Чорноморського інституту" (Див. брошуру УЧІ ч. 7 під заголовком „Укр. Чорноморський інститут", Одеса-Варшава, 1941, стор. 5-12).

Після смерти д-ра Ю. Липи ідеологічним керівником укр. Морського інституту став видатний український вчений — проф. д-р Михайло Олександрович Міллер (Див. „Михайло Олександрович Міллер", біобібліографічні матеріяли. Нью Йорк-Ґетінґен, 1949, 4°, 18+6 ст.). У низці своїх праць, а особливо в „Студіях з ранньої історії Приозів'я", чч. I-XIII, (Женева 1946-47) він науково обґрунтував і поглибив з української точки бачення досліди над південно-морськими складниками українства, талановито відчуті Ю. Липою.

Згідно поданих напрямних вийшло з цієї серії 67 різних публікацій. В тому числі окрім тричі перевиданої „Чорноморської доктрини", ще й „Атляс чорноморського простору" д-ра Ю. Липи, бібліографічна праця про Туреччину інж. Л. Биковського, монографія проф. інж. І. Шовгенова про Чорне море, історична розвідка проф. В. Дубровського на тему „Україна й Крим" та одинадцять „Чорноморських збірників" з численними відбитками з них. Окрім того була перевидана ключева праця славного українського географа, проф. д-ра Степана Рудницького „Україна в світлі політичної географії".

Наслідком співпраці Укр. Морського Інституту з Орієнтальним інститутом Франкфуртського університету в Німеччині було опубліковано дві невеличкі праці

його співробітників на українські понтознавчі теми.

Виготовляються такі праці: „Чорноморський збірник", кн. XII; проф. д-р М. Міллер — "Камінна й бронзова доба на Приозів'ї"; його ж — "Приозівська Русь-Україна"; його ж — „Боспорське царство"; його ж — „Цар Мітридат VI Великий"; його ж — „Бастарни, готи й геліди в Україні"; його ж— „Надчорномор'я в часи великого переселення народів"; його ж — "Боротьба українських слов'ян за Причорномор'я"; його ж — "Слов'янське місто Біла Вежа над Доном"; його ж — „Тмутороканське князівство"; Д-р П. Біланюк — Низка праць про Чорне й Середземне моря у зв'язку з Україною; Збірник "Кавказознавство", кн. I, під ред. проф. В. Дубровського; Інж. Вол. Трембіцький — Низка нарисів та описів Чорноморського простору, в тому числі: 1. Питання Чорноморського простору та України в проблемі політичної та економічної перебудови Европи; 2. Майбутнє Білорусі в Чорноморсько-Балтійському просторі; 3. Значення Румунії для Дунайського та Чорноморського просторів, 4. Болгарський ревізіонізм у політиці чорноморських народів, 5. Кавказька справа в політиці християнсько-ісламських народів, 6. Козацьке питання в світлі української та російської політики, 7. Проблема Підкавказзя в питанні доступу України до Каспія; П. Зленко — Бібліографія праць про Чорне й Озівське моря за час від 1920-44 рр.; Проф. В. Шугаєвський — "Знахідки в Україні венеціянських монет XIII-го ст. як історичне джерело"; його ж— „Скарби римських динарів I-II ст. на Уманщині"; його ж— „Медальон імператора Елагабала міста Філіпополя Тракійського, знайдений на Райковецькому городищі на Бердичівщині"; Проф. д-ра Ол. Оглоблина — „Дунайська проблема й Україна в першій половині XIX ст."

Окрім того передбачається перевидання деяких попередніх, вже вичерпаних праць з серії Морського інституту.

Український океанічний інститут

Слідом за Чорноморським (Морським) інститутом став діяти й український Океанічний інститут. Розпочав його інж. Л. Биковський, тодішній ст. бібліотекар Варшавської публ. бібліотеки, своєю брошурою "Великодержавні проблеми України" (Київ-Варшава, 1942, 4°, 23 стор. + схема). Оформив і накреслив програм загальної діяльности інституту той же автор у тричі перевиданій брошурі „Україна над океаном" (1945-1946).

Досі з цієї серії вийшло 18 різних публікацій. В тому числі дві розвідки про українську далеко-східню проблему ред. Ів. Світа й д-ра Т. Олесіюка. Згодом була перевидана мапа Зеленої України Ів. Світа (перше її видання — „Укр. Видавнича Спілка" в Харбіні), вийшли три книжки — „Океанічного збірника" з відбитками, та переклад д-ра К. Паньківського про „Хартію Об'єднаних Націй", тощо.

Виготовляються такі праці: „Океанічний Збірник", кн. IV; інж. Л. Биковський — "З Німеччини до Америки", подорожні замітки; д-р П. Біланюк — „Середземне море й Україна"; його ж — "Геополітичне положення України" (за англ. проф. Меккіндером); інж. Вол. Трембіцького — „Призначення української заморської еміграції в розвитку господарства майбутньої української держави".

Окрім того передбачається поширене перевидання програмової праці інж. Л. Биковського — „Україна над океаном" та видання низки розвідок на українсько-американські теми, наслідком співпраці Океанічного інституту з українськими американськими науковцями та установами.

Український Суходоловий інститут

Третим, хронологічно, почав діяти український Суходоловий інститут. Ідеологічним опікуном його став відомий український публіцист і громадсько-державний діяч, лікар д-р Тиміш Гнатович Олесіюк-Олесевич. (Див. М. Сухий: Тиміш Гнатович Олесіюк-Олесевич, біобібліографічні матеріяли. На чужині, 1948, 4°, 12 ст.)

В основоположній брошурі своїй „Мапа Української метрополії із поясненнями" (Київ-Варшава, 1944, 4°, 10 стор. + мапа) він накреслив напрям праць у цій ділянці. Остаточний програм діяльности Суходолового інституту усталив д-р Т. Олесіюк-Олесевич у другій своїй праці „Мапа соборної України і сумежних заприязнених земель" (Женева, 1946, 4°, 14 стор. + мапа розм. 65x90 см.) та в збірнику "Соборна Україна", перший збірник, за редакцією д-ра Т. Олесіюка (Нью Йорк-Мюнхен 1949, 4°, 88+6 стор.)

Досі з цієї серії вийшло понад 20 різних видань. В тому числі дві розвідки д-ра Т. Олесіюка — про "Сіру Україну" та „Північні межі української матірної держави", програмова праця єпископа Сильвестра „Церковний устрій в Україні", дві книжки „Всеукраїнського збірника", з відбитками, дві книжки "Всеукраїнського громадського релігійного збірника", з відбитками, Збірник присвячений Юрієві Липі, з відбитками, тощо.

Виготовляються такі праці: „Український Суходоловий Збірник", кн. I; „Збірник на пошану д-ра Юрія Липи", кн. II; д-р Т. Олесіюк — „Козаччина"; проф. В. Дубровський — „Три роки в Україні за німців"; ювілейно історична праця Мик. Лівицького — "Українська Народня Республіка, 1918-1948"; д-ра С. Нечая — „Роля Української метрополії в індустріялізації СРСР"; його ж: „Соборна Україна у світовій економіці"; інж. Йос. Оберемка: „Електрофікація України" (минуле, сучасне й майбутнє); Збірник „Соборна Україна", кн. 2, під ред. д-ра Т. Олесіюка.

Поза тим передбачалося перевидання, з відповідними коментарями, праць д-ра Юрія Липи: "Призначення України" та „Розподіл Росії".

Інститут Зеленої України

Останнім почав діяти Науково-дослідчий інститут Зеленої України. Напрямні діяльності цього інституту накреслив був ще в 1944 р. д-р Т. Олесіюк у своїй програмовій праці „Зелена Укра'на", Варшава, 1944, вид. тоді ж в серії "Українського Океанічного інст.", ч. 5. З огляду на важливість та актуальність для українства проблеми Зеленої України увесь комплекс цих справ був виділений з Океан. Інст. Досліджування їх доручено було від осени 1948 р. спеціяльно на це створеному Інституту Зеленої України. Ідеологічних керівником його став ред. Іван Світ, видатний знавець українських справ на Далекому Сході Азії.

Ред. Ів. Світ у низці раніш опублікованих і зголошених до друку працях уточнив програму діяльности Інституту Зеленої України.

Новозаснований інститут видав поки що дві вступних публікації: ч. 1 — свого керівника, ред. Ів. Світа: „Зелена Україна" та ч. 2 — П. Зелений: „П. І. Горовий, діяч та провідник українського національного руху в Зеленій Україні".

Зголошені до друку такі розвідки: Ів. Світа — „Істо-

рія українського руху на Далекому Сході", скорочений нарис; М. Покровський — „Розвиток українського життя в Сибіру в 1917-24 рр."; А. Діброва — „Укр. Далекий Схід" (економічно-політичний нарис); Ів. Світ — "Як постав українсько-японський словник?"; інж. Вол. Трембіцький — „Українські колоніяльні землі в Азії".

Окрім того передбачається перевидання публікацій попередньо вже оголошених друком і вичерпаних.

Оскільки нам відомо, виготовляються такі праці: Ів. Світ — „Історія українського руху на Далекому Сході"; його ж — „Архів українського життя в Азії"; його ж — „Історія українського руху в Азії" (у трьох частинах: І. До війни 1914-17 рр., ІІ. У часи революції й після неї, та ІІІ. Праця в Харбіні); його ж — „Українська преса та видавнича діяльність в Азії до 1945 р."; його ж — „Українські військові справи в Азії"; його ж — „Матеріяли економічного дослідження Зеленої України та Сибіру"; його ж — „Степан Левинський, як японознавець і письменник"; його ж — „Д-р М. Мілько", біографічний нарис; письменник Ів. Багряний опрацьовує монографію про Зелену Україну; Яр. Чиж виготовляє монографічну студію про о. Агапія Гончаренка; К. Лисюк пише спогади про перебування в Забайкальщині у 1905/6 рр.; проф. В. Дубровський також лагодить спогади про перебування в Забайкальщині в 1939-43 рр.; проф. Ів. Замша укладає свої спогади про відвідини Усурійського краю перед І-ою світовою війною.

Останніми часами довідуємось, що проф. В. Дубровський виготовив докладну статтю „Поема всепереможного оптимізму", у якій дає огляд зеленоукраїнського роману Ів. Багряного „Тигролови". Окрім того проф. В. Дубровський пише нариси: "Національні меншости в Зеленій Україні", „Якутщина й Зелена Україна", „Бурятщина й Зелена Україна"; ред. Ів. Світ пише дві розвідки більшого розміру: "Розвій національно-державної думки в Зел. Україні" та „Географію Зеленої України", част. І-ІІ, що обіймає фіз. географію і антропогеографію Зел. України. Окремі розділи останньої праці заходами Інституту Зел. України вже оголошуються друком в різних українських часописах США.

Характеристика інститутів

Загалом усі чотири науково-дослідчі установи, — 1. Суходоловий Інст., 2. Морський Інст., 3. Океанічний Інст. та 4. Інститут Зеленої України, — перемагаючи всі труднощі воєнного, окупаційного та „післявоєнного", або інакше „міжвоєнного" часів, спромоглися видати досі понад сотню видань різного роду.

Вищезгадані установи продовжують працю через своїх членів-співробітників на місцях їхнього осідку. Висліди їхньої праці, в порозумінні з керівниками інститутів, координує Центральне Бюро. Воно, з причин організаційного характеру, знаходилося в 1939-44 рр. у Польщі, в 1944-48 рр. у Зах. Німеччині, а від червня 1948 р. перенесено до США.

Інститути є вільною, ні від кого незалежною, асоціяцією різного роду українських інтелектуалістів. Серед них є чимало університетських професорів та інших науковців, ім'я яких досить голосне в українській науці.

Інститути є установами безстатутовими і такими поки що, з мотивів практичного характеру, лишаються й надалі.

Співробітники-дослідники дають Центральному Бюрові свої праці для розмноження в кількох лише сотнях примірників, без оплати гонорарів, на правах рукопису, з тою лише метою, щоби в наші бурхливі часи зберегти свої праці від можливого знищення.

Видання інститутів оголошені чи то циклостилевим, чи то друкарським способом, призначені виключно для поширення серед членів інститутів, визначних осіб української провідної розумової й політичної верстви. Незначна кількість примірників розсилається по різних українських та центральних чужоземних книгосховищах, позатим різним дослідникам в обмін за їх праці. Таким чином інститути лише допомагають авторам-співробітникам друком, а право авторське й надалі лишається за ними. У відповідний час вони зможуть видати свої праці у формі, яка їм буде догідна. Отже, інститути стараються принести посильну поміч і користь не лише окремим дослідникам, але й усій українській науці.

Інститути, як було вище показано, мають обмежений засяг свого зацікавлення. Вони зосереджують свою увагу і працю лише біля основної своєї теми — **української нації та української землі в їх історичному, сучасному і правдоподібному майбутньому розвитку.** Інститути мають основну тенденцію згромадити матеріял, що вияснював би проблеми розвитку українсько-політичного життя в трьох послідовних розвоєвих концентрах: суходоловому, морському й океанічному. Співробітники інститутів гадають що проблема України, це проблема великої нації і великої державности. Вони працями своїми борються також із пануючим дотепер серед українського суспільства шкідливим комплексом меншевартости.

Інститути ведуть свою працю лише, так би мовити, для "внутрішнього" ужитку і не мають наміру конкурувати чи протиставитися іншим українським дослідчим і науковим установам. Навпаки, слід побажати як найбільшого успіху у їхній праці.

НАЙ ВІДЖИВНІШИЙ
СТРАВНІШИЙ
ДЕШЕВШИЙ ХАРЧ,

ЩО МАЄ В СОБІ ВСІ ВІТАМІНИ, ЦЕ

МОЛОКО

І МОЛОЧНІ

ПЕРЕТВОРИ

СПОЖИВАЙТЕ
ВИСОКОВАРТНІ ПРОДУКТИ
ЄДИНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОЧАРНІ

ROGERS DAIRY Ltd.

459 Rogers Road, Toronto, Ont.
Phone: JU. 7193.

Видання інститутів є матеріялами чернеткового характеру, лише для ужитку українців, для всестороннього обговорення порушених у них тем лише на українському форумі і тому, як вже було згадано, переважно не розраховані на жадних чужинців чи то на чужинецькі установи.

Від початків свого існування й по сьогодняшній день матеріяльні засоби на ведення своєї прарі інститути черпали і черпають виключно з пожертв окремих осіб та дотацій різних українських установ, які у більшості випадків вимагали захования їхніх імен та назв у таємниці. Видатки рівнялися впливам: 1. в Польщі було видано біля 40.000 тодішніх польських золотих, 2. в Німеччині — понад 15.000 тодішніх нім. марок і 3. в США за час від 1. липня 1948 р. до 1. січня 1953 р., було видано $818.15.

Жахливі умови життя українського народу в передостанніх роках, коли замовкли були всі до того часу відомі українські наукові установи (Наук. т-во Шевченка у Львові, Мазепинсько-Могилянська Академія Наук на чужині, Наукові інститути й т-ва у Варшаві, Берліні, Відні й Празі) спричинилися до таких форм самозахисту осіб причетних до украніської науки, якими стали вищезгадані інститути. Інститути, ведучи свою працю нелегально, скрито від ока різних окупаційних влад, старалися в міру своїх можливостей і сил заповнити ту прогалину в нашому духовому житті, що тоді була створилася. Вони підтримували зв'язок поміж розпорошеними українськими дослідниками і підтримували їх віру, публікуючи по змозі їхні праці потайки під різними фіктивними прізвищами і в різних фіктивних місцях (Одесі, Києві, Хабаровську, Женеві, і т. п.).

Коли нарешті стало заговорять (друком) наші центральні наукові установи, тоді, можливо, скінчиться роля інститутів. Цей час, на жаль, ще не настав і, як бачимо, не скоро настане. Тому інститути, в такій формі як є, мають рацію свого буття поки що й надалі.

Дуже можливо, що всієї тематики інститутів не зможуть в майбутньому перебрати, з різних причин, інші відроджені або новозасновані українські наукові дослідні установи, тоді інститути правдоподібно існуватимуть і надалі задля своєї спеціяльної тематики і методики, яко форум для внутрішньої потреби української науки й політики.

Не дивлячись на все це стверджуємо факт, що задум поширюється все далі й далі. Кількість членів-співробітників та прихильників цього світоглядового українського політично-філософічного напряму та методи дії, зросла з кількох до кількасот осіб, обіймаючи не тільки українців, але й деяких чужинців.

Сподіваємось, що перенесення централі інститутів до США дасть можливість провадити надалі працю в більш сталий і пляново-закроєний та технічно досконаліший спосіб.

Поволі витворюються, здається, підвалини для новітнього всеукраїнського великодержавницького, науково-політичного способу думання, що було, є і має бути основним завданням вище згаданих установ за думкою їх основоположників з д-ром Юрієм Липою на чолі.

Проф. Є. П. СЛАСТЕНЕНКО

ДЕЛЬФІНИ ЧОРНОГО Й ОЗІВСЬКОГО МОРІВ

(Delphinidae of the Black and Azow seas)

Видовий склад дельфінів у наших морях зводиться до трьох видів: 1. озівський дельфін, 2. чорноморський дельфін, 3. афаліна є рідким гостем Чорного моря. Два останні види зустрічаються лише в Чорному морі, не заходячи до Озівського. Повний опис зробимо лише перших двох видів, а щодо третього, зважаючи на його малочисленність у наших морях, обмежимось лише відомостями про його живлення.

Дельфіни належать до підряду зубастих китів, родини морських свиней. Зуби у морських свиней прості, тонкі, густі, конічні. Кількість їх становить приблизно від 100 до 240. Очі невеличкі, еліптичні, зеленкуваті. Між очима на верхній частині голови є ніздря (дихало) у вигляді півмісяцюватого широкого отвору. Лоб опуклий, рило дуже видовжене, конусовидне, у вигляді дзьоба. Тулуб торпедовидний, зовсім голий, без волосся; голова без утвору шиї, зовсім зливається з тулубом. Задніх кінцівок, за винятком рудиментів, нема. Спереду два бічні плавці; на спині, ближче до хвоста, спинний плавець. Хвостовий плавець — поземний, з двома поземними лопатями. Він є органом руху.

Плавають та пірнають дельфіни швидко (наздоганяють пасажирські пароплави). Живляться, головно, рибою. Тримаються табунами. Весною (в квітні) або влітку (в червні-липні) самиця родить одно, або зрідка двох, малят.

1. Чорноморський дельфін

(Delphinus delphis ponticus Barabasch)

Місцеві назви: дельфін звичайний, чорноморський дельфін, білобочка, свиня білобока, тиртак (по-турецьки) — мал. ч. 1.

Тіло зовсім голе, слизьке (шкіра тісно сполучена з підшкірним шаром товщу), за виключенням рудиментів, без задніх кінцівок, торпедовидне, спереду кругле, ззаду (до хвоста) стисле з боків. Хвіст стиснутий у дозровентральному напрямкові, з двома поземними (правою й лівою) лопатями. Голова цілком зливається з тулубом, без утворення шиї. Рило дуже видовжене, конусовидне. Нижня щелепа на 1.5-2 сантиметри довша за верхню, іноді у великих примірників з міцно загнутим вгору кінцем. Зуби численні, однородні, густі, дрібні, гостроконечні, по 38-50 в половині кожної щелепи, разом до 206-210 зубів. Кількість їх з віком збільшується. Зуби горішньої щелепи входять в проміжки між зубами нижньої. Череп його асиметричний, розміром — 37-42 сантиметри. Черепи самців відрізняються від черепів самиць більшими розмірами, більшою довжиною лицевого відділу, більшою шириною та висотою мозкового відділу.

Найбільший розмір цього виду дельфінів — до 210 см., найменший — 78 см. Найінтенсивніший ріст — до статевого дозрівання, в перші 2-3 роки, коли дель-

фін подвоює свій початковий розмір. З 3-4 років ріст значно уповільняється. Крайній вік самця — 18-20 років. Старших за 4 роки (при довжині більш 180 см.) порівняно мало — біля 20% вилову). Статева зрілість у самиць 2.5-3 роки, а в самців — 4 роки. Найбільша вага біля 100 кілограмів, середня — 45-50 кілограмів. Дельфін білобок дуже вибагливий щодо прозорости води, не любить мілководдя, тому дуже рідко зустрічається в мілких бухтах та в прибережних зонах. Він чудовий пловець — швидкість пересування до 10 метрів на секунду, себто біля 35-40 кілометрів за годину. При спокійному плаванні випливає на поверхню для дихання в середньому кожні 20-30 секунд. Тривалість під водою до 5 хвилин. При шуканні їжі може пірнати на глибину до 80 метрів.

Це — стадна тварина, дуже зрідка зустрічається са-

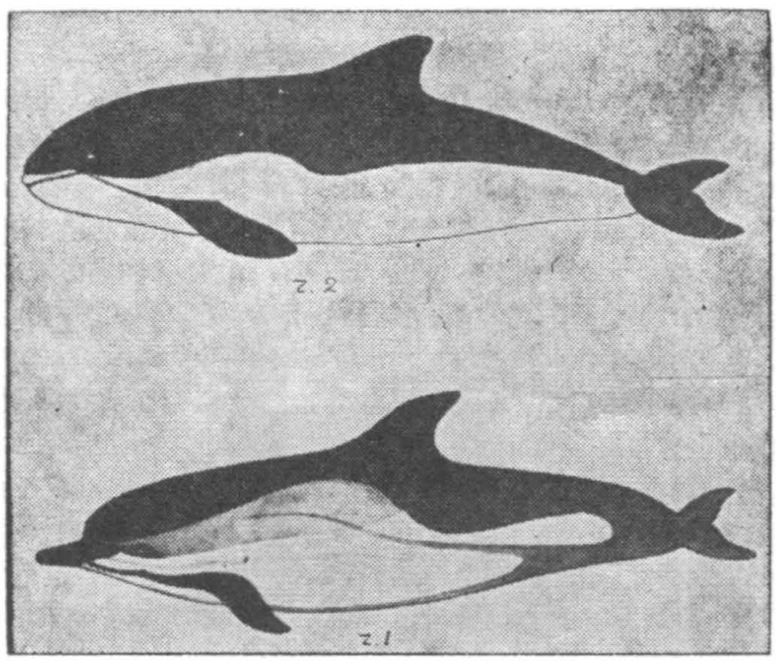

мітно. Найрозрізненіші табуни їх зустрічаються влітку, під осінь починають групуватись у великі табуни, що бувають до 5000 голів і скупчення, що сягають до ста тисяч голів. Характерне явище — відпливання прожогом від берега у відкрите море перед наступом грози, де спокійніше море й тому сприятливіші умови для дихання. Молоді дельфіни, т. зв. гончаки, можуть годинами супроводити пароплав на віддалі до 1 метра, тоді як дорослі, обережніші, за пароплавом не йдуть.

Дельфіни відбувають щорічні правильні міграції: весною та в першій половині літа з півдня та південного сходу на північ та північний захід; у другій половині літа та восени у зворотньому напрямку. Зимують на півдні Чорного моря, в районі Батум-Трапезунд. Відси в квітні-травні, з початком літнього прогриву води, табуни дельфінів ідуть уздовж кавказького берега в напрямі на північ-захід та утворюють скупчення в районі Туапсе-Сочі (квітень-травень) за 30-40 миль від берега. Ці скупчення тривають тут до двох місяців, що обумовлено наявністю тоді тут великої кількости шпрота та хамси, що в той час відходить від берегів, з місця зимівлі у відкрите море. Міграція відбувається не всією масою, а окремими гуртами чи групами гуртів. До скупчення входять гурти дельфінів з різним віком груп, при чому в скупченні переважають великі гурти, поза скупченням — дрібні переважно. Скупчення дельфінів, і навіть окремі гурти їх, тримаються штилевих (спокійних) ділянок моря. У травні-серпні утворюються скупчення дельфінів коло берегів Криму, між рогом Сарич-Меганом за яких 30-40 миль від берега, де перебувають протягом трьох місяців.

Восени, у кінці серпня-вересня, спостерегається зворотня міграція: від Криму до Кавказу на зимівлю. Розподіл та міграції дельфінів, мабуть, обумовлені шуканням їжі, розмноженням, штормовими погодами та температурою води. Основною причиною міграції є шукання їжі. Тому вивчення міграції дельфінів пов'язане з вивченням міграції пелагічних риб, якими вони живляться.

Звичайний чорноморський дельфін живиться, — влітку у відкритому морі, а зимою у прибережній пелагічній зоні, — головно рибою, при чому основним предметом живлення є звичайні дрібні табунні риби: хамса, шпрот, морська голка, зрідка ставрида, барабуля, мерлат, скумбрія, кефаль, а також ракоподібними, а інколи й м'якунами. У загальному живлення має сезоновий характер: взимку та весною живиться головно хамсою, влітку та восени більш різноманітною їжою — головно шпротом та пелагічною голкою. Живиться дельфін удень і вночі, але головним чином після заходу сонця та ранками. Молоді дельфіни самостійно починають живитися в кінці першого року життя, при довжині 117-125 сантиметрів. Молодь живиться менш інтенсивно та менш різноманітно. Під час парування, з липня до серпня, та вагітности інтенсивність живлення понижується. За Волтереком (німецький вчений) кожен дельфін з'їдає денно біля 10 кілограмів риби. Основну ролю при живленні, з огляду відсутности у дельфіна органів нюху, відограють на близькому просторі зорові, а для розшуків їжі на глибинах, мабуть, слухові органи, які в них добре розвинені.

Вгодованість дельфіна-білобочки також має сезоновий характер. Так установлено, що кількість товщу під шкірою взимку збільшується, влітку зменшується. Дельфін забитий взимку на воді звичайно не тоне, у той час, забитий влітку — тоне. Загалом кількість товщу літом дорівнює чверті, а зимою половині ваги всього тіла. Молоді дельфіни угодованіші від старших. Динаміка вгодованости пов'язана від дозрівання статевих залоз. При цьому статтево незрілі худіють повільніше від статтево дозрілих. Як підсумок, можна ствердити, що на динаміку вгодованости впливають такі чинники: живлення, температура та статевий цикл.

Парування в дельфінів починається з другої половини травня, найпізніш — липень-вересень. Окот розтягнутий з квітня до серпня. Самиця родить лише одно, дуже рідко двоє, немовля, яке носить 11 місяців. Після родів статева система приходить в норму за 1.5-2 місяці, після чого знову запліднюється. За свій вік самиця родить від одного до 12 немовлят, в середньому кількість народин дорівнює 6. Під час пологів самиця занурюється у воду сторчово, висунувши на поверхню хвостову частину тіла. Немовля родиться біля самої поверхні води, хвостом уперед і до падіння у воду встигає вдихнути повітря. При цьому пупочний канатик обривається, а через 4-5 годин по пологах виходить і послід. Народжене немовля занурюється у воду, залишаючи на поверхні тільки частину голови з дихалом. Протягом години й більше після народження немовля зовсім не рухається і тримається на поверхні завдяки незначній питомій вазі, наявності підшкірного товщу та повітря в легенях. Довжина новонародженого дельфіна дорівнює половині й більше довжини тіла матері (80-85 см.). Родиться дельфін з відкритими очима. Зуби в нього починають прорізуватись приблизно в кінці другого місяця. Перші два-три місяці немовля плаває поруч з матір'ю, живлячись її молоком, яке самиця з силою випорскує в рот мо-

лодому дельфінові з молочних залоз, розташованих з обох боків статевої щілини у вигляді двох продовжніх щілин. При годуванні немовляти самиця перевертається набік. Молоко дельфіна на смак мало відрізняється від коров'ячого та багате на товщ. В 3-4 місяці малий уже починає живитьс рибою, а в півроку плаває й живиться самостійно. Статевий склад характеризується майже рівномірною кількістю самиць і самців. Дельфіни поголовно заражені глистами-нематодами.

Промисел. Дельфін добувається на узбережжі Кавказу з січня до червня, найбільше в травні, а в кримському районі, головно біля Севастополя, з січня-лютого до жовтня, найбільше в червні. Середній річний вилов за останні роки перед другою світовою війною становив по всьому Чорному морі біля 200 тисяч штук. Основним промисловим видом є дельфін-білобочка, який становить біля 95% від загального вилову. Загальні запаси дельфіна в Чорному морі обраховують на міліон штук.

При застосуванні літакової розвідки дельфіновий промисл провадиться в основному за 10-20 миль від берегів, та став можливий розвиток глибинного лову у відкритому морі.

Основними способами вилову є аломанний та яличний. Аломанний або глибинний спосіб вилову є — найдавніший і найефективніший. Він запозичений від турків вже кілька століть тому. Аломан являє з себе обкидну сітку 600-1500 метрів завдовшки та глибиною до 100 метрів. Для обслуги аломана довжиною 1000-1500 метрів потрібно 58 осіб з фльотою в 10 фелюг та одним моторовим яликом чи катером.

Яличний спосіб вилову дельфіна був основним до введення аломанного. Дельфіни добувались стрілянням їх з рушниць з невеликого ялика, команда якого складалась з шкипера, трьох матросів та одного стрілка. Цей спосіб мало ефективний та недоцільний, бо ним виловлюється головно молодняк, а крім того коло 50% убитого дельфіна тоне у воді, не потрапляючи в руки мисливця.

До другорядних способів вилову належать: волокушний, сітками, баграми й гачками.

Для промисловості переробки дельфіна побудовані салотопні заводи в Сухумі, Піцунді, Ялті та Севастополі. Добувається щорічно 4-8 тисяч центнерів товщу. Основним продуктом дельфінячого промислу є сало, що становить середньо біля 20 кілограмів з одного дельфіна, або 30-40% від загальної ваги тіла. Грубина сального шару у дорослих примірників доходить до 4-5 см., середньо — 2.6 см. Взимку дельфін майже вдвічі жирніший, ніж влітку та восени. Найбільша вгодованість у березні-квітні, найменша — у вересні-листопаді.

Тулубове сало має в березні біля 78% товщу й використовується для виготовлення медичного (дельфінольо) та технічного товщів. Медичний товщ славний тим, що має в собі багато вітаміну А та антирахітичного вітаміну Д. Щелепове сало, яке становить 0.5-0.9% ваги тіла, має біля 87% товщу. Він, як і головний товщ, є найціннішим продуктом для виробу мастил. Плавці мають у собі коло 14% клею та 28% незамерзаючого товщу. Наявність у крови дельфіна сухого залишку, робить цю кров якіснішою від крови інших ссавців і придатнішою для виробу альбуміну.

М'ясо жорстке з рибним запахом, але по живності рівноцінне м'ясові інших ссавців. Воно в невеликій кількості використовується в консервному та ковбасному виборництвах, але головним чином іде разом з кістками на виготовлення м'ясо-кістної муки.

Шкіра йде на виріб замши й хрому.

2. Афаліна (Tursios tursio fabr), дельфін чорний, незарпак.

Афаліна живиться головно рибою. Основним об'єктом живлення є скати (плахурі), камбули та мерланг, при чому значних розмірів — до 25 см. довжини. У зв'язку з живленням і донною фауною, у шлунку афаліни часто зустрічаються деякі види м'якунів та пісок.

3. Озівський або тупорилий дельфін (Phocaena phocaena relicta Abel.) — місцеві назви: морська свиня, пихтун, чушка, мутур. Мал. ч. 2.

Зовнішнім виглядом значно відрізняється від звичайного дельфіна. Рило тупе, в кінці значно звужується, не видається наперед. На черепі довжина рила не перевищує довжину черепної коробки. Череп менший ніж у попередніх форм, з ущільненими зубами та дуже скривленими в середину коріннями їх. Зубів менше ніж у звичайного дельфіна — 44-60 у горішній та 38-50 у нижній щелепі. Спинний плавець низкий, притуплений, з широкою основою, трикутний; грудний — широкий, еліпсовидний. Хребців 60-66, з них шийних 7, спинних — 13-14, тазових 17, хвостових 24-29. Ребер 73-74 пари. Зафарблення тіла різноманітиться: горішня частина голови, спина, боки, грудні плавці та хвіст — інтенсивно-темних тонів: від чисто чорного до чорно-бурого і чорно-сірого, іноді зеленкувато-бурого відтінку. Нижня частина тіла світліша — від чисто білого до темно-сірого. Спостерегаються явища альбінізму.

Типова амфібореальна форма, водиться головно у водах північної півкупі — в Атлантійському та Тихому океанах, тримаючись берегів, а іноді заходить навіть у ріки. У Середземному морі — відсутній. В Чорне та Озівське моря проник, мабуть, з Середземного в льодовиковий період. Озівський дельфін поширений переважно в південних частинах Озівського моря, у Керченській протоці та коло Східних берегів (Кубанщина). В інших місцях рідко появляється. Уздовж берегів Криму, де він є промисловим об'єктом, поширений на захід від Керченської протоки до Севастополя.

Це — найменший дельфін серед чорноморських видів. Найбільший розмір — 180 см., найменший — 82 см., середній розмір — 139 см. Середня вага 24-32 кг., найбільша — 55 кг. В інших морях (типова форма) досягає 200 см.

Живе у мілководному Озівському морі і тільки у прибережних частинах Чорного. З появою суцільного льодового покриття, виходить з Озівського мря. Під час ходу хамси та оселедців з Чорного в Озівське море (весною в березні-квітні), а з поворотом їх назад у Чорне море (жовтень-листопад), у Керченську протоку набивається маса дельфінів, де вони тримаються до січня. З моменту замерзання Озівського моря, по виході з Керченської протоки, йде масою на захід вздовж берегів Криму до Севастополя і на схід вздовж кавказьких берегів до Геленджика. Зі зворотньою міграцією риб, дельфін повертається в Озівське море. Розподіл та міграції озівського дельфіна в основному обумовлені живленням. Донні риби в харчуванні цього типу дельфіна становлять 68% по вазі, а пелагічні 32%; при живленні донними рибами тримається розріз-

БОРОТЬБА ЗІ СТАРІСТЮ

Праця академіка О. Лепешинської

"Наскільки можна відсунути старість і смерть? До яких меж може тривати існування людського організму?" — такі питання поставила перед собою українська вчена, дійсний член Академії медичних наук, О. Лепешинська. Працювали над цими проблемами уже кілька учених в Україні. З них широковідомий уже проф. Бардах (Париж) провадить тепер у Франції наукові, надзвичайно цікаві досліди. Інший науковець — академік Богомолець, який помер кілька років тому на посту президента української Академії наук у Києві, залишив багато праць із цієї ділянки, дотепер лише частина з них опублікована. А що в радянській пресі починають появлятися критичні замітки на адресу покійного академіка Богомольця, то можна сподіватися, що багато його праць світу не побачить.

Ні академік Богомолець, ні його наступниця академік О. Лепешинська — не шукали казкового "елексиру життя". За допомогою тисяч дослідів над живими організмами тварин, наполягаючи особливо на вивчення білкової речовини, вони намагалися встановити, де саме, в чім саме старіться живий організм. О. Лепешинська нещодавно провела ряд цікавих дослідів і не лише над тваринами, а й над живими людьми, які в клініці добровільно, — як пише О. Лепешинська, — погодилися на небезпечні часто досліди. Ці досліди — а це лише перші кроки — дозволили їй у "Медичному журналі" заявити, що „старість — це хвороба, невідклична хвороба, але її можна лікувати і її прихід — штучно затримати на довгий час".

Академік О. Лепешинська всю свою увагу сконцентрувала на вивченні білкових речовин. Органічне життя для О. Лепешинської — це існування білкових тіл із постійним обміном білкових речовин з природою, що їх оточує, із зовнішньою природою. В даному випадку вона, як науковець, що працює в СРСР, притримується теорії Ф. Енгельса ("Діалектика природи"), стоїть на матеріялістичній точці світогляду, хоч це не заважає О. Лепешинській, — як розповідають у Києві, — вірити глибоко в Бога.

Обмін речовин полягає в асиміляції і десиміляції. Якщо асиміляція (тобто засвоєння поживних речовин ззовні) переважає над десиміляцією (виділенням продуктів розпаду в середині живого організму) — відбувається ріст живої речовини, розвиток організму. Білкові речовини — входять до складу кожного живого організму. Молекули білка мають позитивну і негативну зарядку, — пише О. Лепешинська в київському щоденнику "Радянська Україна" ч. 3 за 1953 рік, — і тому здатні сполучатися з лугами й кислотами. Крім того, вони можуть сполучатися і між собою; при цьому, сполучення обох зарядок викликає виділення з молекули води. Таким чином, при сполученні молекули втрачають елекрозарядку і воду, тобто ущільнюються, в результаті чого скорочується обмін речовин, знижується життєздатність."

Відтепер слово належить академікові О. Лепешинській. Цитуємо її статтю в названім вище часописі:

"Вивчаючи вікові (часові) зміни оболонок червонокровців (еритроцитів) жаби, я натрапила на дуже цікаве явище. Виявилося, що в найранішій стадії розвитку еритроцитів у пуголовка, а також у курки, цих оболонок зовсім немає. В пізнішій стадії, але ще в молодих об'єктів, оболонки широкі, а в дорослих жаб і курей вони дуже тонкі і щільні. Спостерегаючи вплив різних хемічних речовин на оболонки тваринних клітин, я помітила, що під впливом однопроцентного розчину соди (двувуглекислого натру) оболонки еритроцитів дорослої жаби стають ширшими, такими ж нещільними, як у молодої жаби, — вони омолоджуються.

"Потовщення оболонок привело до думки, про тісну залежність товщини оболонок від віку. Оскільки обмін речовин — основний момент життєдіяльности всякого організму, товщина оболонок в цьому моменті має основне значення. Зміна товщини оболонки — є не що інше, як зміна ступеня розпиленості білків, їх здатності до обміну речовин."

Так О. Лепешинська прийшла до висновку, що обмін речовин тісно зв'язаний із ступенем розпиленості (дисперсности) білків. Зниження ступеню дисперсности білків викликає процес занепаду, те, що зветься старістю.

Не лише час (вік організму) впливає на ущільнення білків, а також і, наприклад, різні хвороби: алкоголізм, венеричні хвороби, вживання нікотини тощо. Передчасному старінню організму сприяє також психічний стан людини (і тварини): сум, страх, біль, розпач, безнадія, нудьгування... — сприяють конденсації білкових частинок у клітині в утворенню щільнішої сполучної тканини, тобто розвиткові склерозу всіх органів. Порушується обмін — а обмін є основою життя.

Не будемо тут повторювати загальновідомих „рецептів" для боротьби зі старістю (праця, добрий настрій, свіже повітря тощо). Знову слово має академік О. Лепешинська. Щоб боротися зі старістю, треба: „вивчити всі ті засоби, які можуть збільшити ступінь розпиленості білків, підвищуючи при цьому обмін речовин... Виявляється, що коли до молекули (частинки)

нено, а коли пелагічними, то збирається у великі табуни. Під водою може залишатись довше, ніж звичайний дельфін.

Статевий склад: самиць — 46.6%, а самців 53.4%. Перша вагітність у самок наступає при довжині 130-135 *см.* Основна маса самиць родить щороку. Період парування — з липня до жовтня. Період народин — з середини квітня до початку липня, головно в червні. Довгість вагітности приблизно 9-10 місяців. Парування відбувається через 2-3 місяці після родів, цебто, коли самиця ще продовжує кормити немовля. Довжина новонародженого озівського дельфіна 82-85 см., цебто звичайно більше половини довжини матері. Розмножується у прибережній смузі, а не у відкритому морі, як звичайний дельфін.

Промисел озівського дельфіна став розвиватись з 1930 року. Вилов провадять весною під час ходу риби. В Озівському морі ловлять його неводами та сітками разом з рибою. Спеціяльного вилову не існує. У Чорному морі — основний спосіб вилову його — аламанний. В середньому виловлюють цього виду біля 10 тисяч штук річно.

Тулубове сало озівського дельфіна товще, м'ягче та жирніше ніж у звичайного дельфіна, становить 25-35% ваги тіла, і в жовтні-листопаді має 92.3% товщу.

білка додати більш укрупнену, яка виділила при своєму сполученні з іншою молекулою воду, коли до неї додати двувуглекислу соду, то подвійна молекула білка знову поділиться на дві одиночні: кожна з яких матиме дві зарядки: позитивну й негативну. Таким чином, при сполученні білкової молекули ми матимемо 4 електрозарядки двох молекул, що з'єдналися. Отже, ступінь розпиленості і електрозарядка підвищились, а разом — збільшився і обмін речовин та активізувалася життєдіяльність організму."

Щоб провірити вірність таких теоретичних міркувань, О. Лепешинська проробила наступний дослід: до 15 крапель крови дорослої жаби додала 3 краплі одновідсоткового розчину двовуглекислої соди. Через кожні 10 хвилин вона спостерігала через потужний мікроскоп краплину такої суміші. Дослід показав, що чим довше діяла сода на білкові тіла оболонок червонокрівців, тим більше розпилювалися ці оболонки, аж до найдрібніших пиловидних частинок.

Другий дослід: жабі під шкіру було застрикнуто одновідсотковий розчин двовуглекислої соди. Наслідки були ті самі, що й при додаванні соди безпосередньо у кров (при першому досліді). Таким чином О. Лепешинська прийшла до висновку, що розчин соди підвищує ступінь розпиленості оболонок тваринних клітин, тобто — пожвавлює і підвищує обмін речовини: омолоджує клітину.

Третій дослід: три шклянки з різними розчинами, куди впущено було пуголовків. В розчині соляної кислоти пуголовки загинули через 3 години. У звичайній воді — розвивалися нормально. А в одновідсотковому розчині двовуглекислої соди — вони були дуже рухливі і розвиток їх проходив значно швидше, ніж тих, що були у звичайній воді.

Четвертий дослід — із курячими яйцями: в інкубаторі щоденно впорскується під шкаралупу яйця одновідсотковий розчин соди. Ці курчата вилупилися на 1 день раніше строку, були дуже жваві, мали великий апетит, а коли повиростали — то були значно більші, ніж звичайні кури тієї ж самої породи. Досліди на рослинах дали ще блискучіші наслідки. Так, наприклад, насіння, піддане дії соди, дало урожай на 40% вищий, ніж звичайне насіння.

Академік О. Лепешинська зробила висновок: **двовуглекисла сода збільшує обмін крови,** впливає на ввесь організм позитивно, підвищує його діяльність.

Щоб перевірити вплив соди на людський організм, відважна учена-досвідниця почала робити різні спроби сама на собі. Про один з цих дослідів вона пише в названій вгорі статті таке:

"Я почала двічі на тиждень приймати содові ванни, беручи для кожної із них 50-60 грамів вуглекислої або двовуглекислої (питної) соди. Тривалість ванни становила 15 хвилин, температура води була 35... Настало помітне схуднення організму, зник зайвий жир, бессумнівно, в тісному зв'язку із підвищенням обміну речовин, значно поліпшилося самопочуття. Після ванн зовсім зникла м'язева перевтома, що можна собі пояснити тільки нейтралізацією з допомогою соди молочної кислоти... Сода викликала розсмоктування рубців і зрощень у легенях — наслідок перенесеного туберкульозу. Такі досліди були переведені, — за їх згодою, — і на інших людях, і майже у всіх випадках наслідки були ті самі."

О. Лепешинська рекомендує приймати такі ванни дуже обережно і лише тоді, коли склад крови не нижчий норми, особливо щодо кількости гемоглобіну та еритроцитів. Після першого сеансу в 10 ванн треба зробити аналізу крови і перерву на 1 місяць, а потім прийняти ще 15 ванн.

Кінцевий висновок О. Лепешинська робить такий: "Сода є засобом, що підвищує обмін речовин в організмі". Тобто — її використування, розумне і оперте на дослідах, — сприяє продовженню життя, відкладення строку старости організму.

Академік О. Лепешинська продовжує свої досліди. І якщо із якоїсь примхи їх не заборонять, то можна очікувати від її праці ще цікавіших наслідків.

Л. П-а

П. ВОЛИНЯК

СТАЛІНА НЕМА...

Я свідомо не вживаю слів убивця, кат, злодій, бандит, розбійник, душогуб і інших подібних означень, бо тим я зробив би найбільшу честь Сталінові і дуже образив би всіх тих, кому ті "ласкаві" імена належаться. Справді, чи можна назвати Сталіна одним з тих найгірших імен? У світовій історії є кілька таких імен — символів жорстокости й нелюдських вчинків взагалі. До них належать Ірод, Нерон, Гітлер та ще кілька. Але хіба Ірод, що вбив 14 тисяч неповинних дітей не виглядає порівняно з Сталіном, як новонароджене сліпе котенятко поруч з лютим тигром?... А хіба Гітлер, що кількістю своїх жертв і "якістю" катування затьмив Ірода й Нерона разом, знищивши кілька мільйонів людей, може бути порівняний до Сталіна, що знищив десятки мільйонів людей, в т. ч. цілі народи?..

Але для мене, як, може, й для більшості людей, що зростали й жили під "сонцем Сталінської конституції", що були свідками будови "нової Европи Адольфа Гітлера" і вже звикли до всього, — не так уже страшні ці вчинки "сонцебризного вождя", як жахлива реакція вільного світу на ці його вчинки і врешті й на його смерть. Бо, що як не передсмертний жах можуть викликати статті, в провідній американській і канадійській пресі, присвячені смерті Сталіна, у яких йому приписуються заслуги, що він зміцнив народ, що він "спас" країну від голоду і подібні інші його "заслуги" перед історією?.. Що, як не остаточну зневіру в західній людині можуть викликати молитви, виголошені, мабуть з сотень тисяч — якщо не мільйонів! — уст у західній півкулі за здоров'я чи "навернення" Сталіна?...

Нам скажуть: "Адже й Христос молився за своїх ворогів!" Але хіба можна робити такі порівняння? Можливо, що теоретично й це можливе і навіть потрібне. Але уявім собі, що хтось почав відправляти панахиди по Неронові й Іродові. Чи це можливе?.. І чи це потрібне?.. Всім відомо з святого письма, що янгол, який повстав проти Бога, став Сатаною. А людина, яка повстала проти Бога й усіх його законів чим стає?..

Але лишімо ці, так би мовити, морально-релігійні

справи. Візьмемо політичні. Хіба не є непростимим злочином, досконало знаючи про всі діла Сталіна, віддавати йому (хоч би по цій війні!) цілі народи, приймати його в ОН, давати йому там "право вета", фактично підтримуючи його владу, даючи йому змогу існувати й робити свої протилюдські вчинки десятками років? Нам скажуть, що Сталін політик, який має певний ідеал і до нього йде, а тому і т. д. Ні, Сталін не мавні політичної ідеї, ні політичного принципу. Це — найбільший авантурник, найцинічніший політичний спекулянт, якого коли знав світ. Єдина його, з дозволу сказати, ідея, це — влада, панування й терор. Щоб здійснити цю "ідею", він вдавав з себе те, що коли на його думку було вигідно. Серед темних мас поширена думка, що Сталін був оборонцем поневолених Росією народів, що він був фактично творцем СРСР. Його твори з "національного питання" намагаються переконати в цьому світ. І справді для читача, який тільки читає, але позбавлений змоги самостійно думати й аналізувати, тільки оці слова Сталіна можуть бути доказом його оборони поневолених Росією народів:

"Зовсім не випадковість, товариші, що пани зміновіховці підхвалюють комуністів-більшовиків, ніби кажучи: ви про більшовизм скільки завгодно меліть, але ми знаємо, що те, що не вдалося влаштувати Денікіну, ви, більшовики, влаштуєте, що велику ідею великої Росії ви, більшовики, відновили чи ви її, в усякому разі, відновите... **У нас росте не за днями, а за годинами великодержавний шовінізм, самий зашкарублий націоналізм, що намагається стерти все неросійське, зібрати всі нитки управління навколо російського первопочатку і придушити все неросійське"** (Сталін, промова на 12 з'їзді ВКП(б), стенограма, 1932 р., стор. 444).

Так говорив Сталін, поки ще вірив, що "нацмени" підтримають його в його боротьбі з росіянами за владу, яку він тоді вів і якої ще тоді цілковито не осягнув. Але коли він побачив, що поневолені народи не цікавляться особистою його владою, а дбають лише за розподіл СРСР і віднову своїх держав, що фактично зменшило б засяг його влади, то він навіть не червоніючи, змінює свою "політичну" програму: він винищує всяку національну опозицію (навіть свою рідну, грузинську), централізує всю владу в Москві, отже, фактично робить те, "що не вдалося, — як він сам казав, — влаштувати Денікіну", — цьому найбільшому після Сталіна вішателеві неросійських народів. Як наслідок цього з його уст виходять такі слова: **"Російський народ є найвизначнішою нацією з усіх націй, що входять в склад Радянського Союзу... Російський народ — керівний народ."** (Сталін, промова в Кремлі 24. 5. 1945 р., "Блокнот агітатора", ч. 1, січень 1951 р.)

Хіба порівняння цих двох цитат не свідчить про те, що Сталін є клясичним зразком політичного спекулянта, обманця і людини без жодного політичного принципу?.. І хто ж тоді ті, які вважають його за рівнорядного собі політичного, якщо не партнера, то в усякому разі чесного політичного супротивника, з яким можна бути в дружбі, засідати за одним столом і... ділитись кров'ю поневолених народів?...

Перегляньте всі американські й канадійські часописи (та й европейські також!) і вас вразить намагання переконати себе й читача, що все таки, які там, мовляв, комуністи не є погані, але можна таки з ними жити в мирі, віддавши їм якогось там пів світу, населеного нацменівськими унтерменшами. Ця сталінська теза просто розточує західній світ. У мене, — та й чи тільки в мене? — виникає сумнів у здібності західньої людини не тільки на благородство, а взагалі на здорову логіку і навіть на вміння читати й думати. Тож нема сумніву, що Сталін був найпослідовнішим ленінцем, а Малєнков є найпослідовнішим леніно-сталінцем. Отже, засади Леніна — були засадами Сталіна і є засадами Малєнкова. А Ленін писав: **"Провадити війну за повалення світової буржуазії** (читай — "за встановлення російського панування в світі." П. В.) **й наперед відмовлятись при цьому від лавірування, поступок, компромісів з можливими союзниками — чи не смішна це річ?"** (Ленін, Твори т. XXV). Отже, хіба ми такі дурні, щоб не дурити західно-европейських дурнів?.. Але може це випадок? Може я спекулюю цитатою? Прошу, ще раз слово Ленінові: **"Як тільки станемо сильні настільки, щоб повалити весь капіталізм, то ми негайно схопимо його за комір."** (Ленін, Твори т. XVIII). Та мені можуть закинути, що я знову спекулюю: то Ленін, а то Сталін. Прошу, слова Сталіна на цю саму тему: **"Існування соціялізму в СРСР буде забезпечене лише після знищення капіталістичного оточення й перемоги світової** (читай — російської. П. В.) **революції."** Це слова з відомого листа Сталіна до комсомольця Іванова (12. 2. 1938 р.), який був видрукуваний у мільонах газет і журналів і вивчався на всіх курсах і школах СРСР.

Все таки Сталін і його наступник Малєнков ловлять на цей гачок, — мирного співжиття капіталізму й соціялізму, — всіх західніх політиків. Ось чому ми не сміємо надіятись на якесь "визволення", яке принесе захід. Ні, ми мусимо задуматись таки над пророчими словами Хвильового: "Велика істина землі — сонце сходить на Сході". І якщо воно на сході не зійде, то світ більше ніколи не вийде з темноти безпросвітньої ночі. Я належу до тієї категорії "підрадянських" людей, яка боготворила Європу і Захід взагалі, яка обурювалась на гасло "Европа гниє". Тепер, коли я пройшов пішки всю Європу, коли я вже познайомився й з Америкою, то я кажу: неправда! Європа не гниє, а вже зогнила, і горе тому, хто надіятиметься на її допомогу, на її благородтсво — нам, поневоленим народам, можна й треба надіятись лише на остаточне догнивання тієї Європи (разом з СРСР!) і на постання нового світу, який збудують ті, які сьогодні поневолені.

Але вернемось до Сталіна. Чи можна в статті бодай пробувати підсумувати його злочини проти нашого народу? Я, наприклад, того пробувати не збираюсь. На це треба не однієї людини, а праці кількох поколінь. Але я хочу зробити інше. Я хочу поставити питання: що ми робимо (чи робили), щоб бодай розпочати працю по реєстрації хоч, коли не синтезуванні, Сталінових злочинів проти України? Тож не можемо ми назвати оті мільйони разів вжиті лайливі епітети на Сталіна в нашій пресі й літературі, за боротьбу з Сталіном і його системою. А ті початкові наміри реєстрації фактів, за які в останній час взялося СУЖЕРО й Добрус та ще кілька осіб приватно, є каплею в морі, про яку навіть соромно говорити. Коли ж ми візьмемо наше мистецтво, а зокрема художню літературу, то побачимо тут ще гірший стан. Бо справді, поза Самчуковою "Марією", яка написана давно вже, поза кількома творами І. Багряного (зокрема його "Садом Гетсиманським" і незакінченим ще величезним романом-епопеєю "Маруся Богуславка"), які надиво холодно,

якщо не вороже, зустріті нашою провідною критикою, — ми не маємо нічого. Бо тих пару десятків "протирадянських" віршів чи десятком оповідань (в т. ч. й цікавих спроб Смотрича, який, на жаль, пішов "у науку до Европи" і спромігся лише на формалістичні викрутаси, а не на ефективні мистецькі твори) — це просто не можна брати в розрахунок.

Що мусимо брати до уваги, щоб осягти тут успіхів? Перш за все не бути духовими емігрантами, а стати на засаді неподільности України, її народу, її літератури, її мистецтва, її політики. Треба врешті зрозуміти, що в Україні відбувається не одні терори й жахи, а й життя. Мусимо знати, що люди в Україні не тільки голодують, а щось і їдять, а часом і п'ють; вони не тільки плачуть, а часом і сміються; вони не тільки бояться, а часом і тішаться; вони не тільки вмирають, а й родяться; вони не лише ненавидять, а й люблять; вони не тільки залякані донощики й агенти МВД, а й чесні та порядні люди. Одним словом, мусимо признати, що нація наша жива й невмируща, а не "трупище околєвшее", кажучи словами Гр. Сковороди. А проаналізуймо, як змальовує наш народ наша преса, художня література й усе мистецтво взаглі. Ось тому ми й не маємо ще повноцінних творів, у яких би було показано справжнє життя нашого народу за часів сталінської диктатури. Ось тому ті твори, які на цю тему вже появились, не завжди сприймаються читачем. Справа не в пропаганді, що так часто закидають нашим письменникам критики. Без пропаганди тут не обійдешся, але пропаганда мусить базуватися на житті, а не на "групищі околєвшему".

За часів Сталіна в Україні винищено майже всю провідну інтелігенцію. І якби не було відпродукції її, то народ досі згинув би. За ці пару десятків років винищено мільйони українців, мільйони їх винародовлено, зрусифіковано. Але хай нас це не лякає: ми вернемо це буквально за кілька років, ще й з відсотками. Коли ж власними очима подивимось на культурний процес в Україні сьогодні, коли ми візьмемо факти й проаналізуємо їх власним розумом, то ми не матимемо підстав для песимізму, бо воістину наш народ такий живучий і має таке незламне бажання до свого самостійного життя, що боятися нема чого. Ми мусимо тільки помогти йому, якщо не сьогодні, то завтра: ми мусимо мати з чим прийти до його в перший день його волі, яка неминуча, як неминуча смерть російської імперії, яка вже дійшла вершка свого розвитку.

Нам треба повноцінні твори про життя нашого народу під сталінським кривавим режимом. Ми багато говоримо про муки матерей і дітей. Справді, вони є просто пекельні. Але ми не хочемо бачити такої вдячної для письменника теми, як муки дівчини, яка не має жодної перспективи вийти заміж, чи жінки, яка в розквіті своїх сил лишилась без чоловіка і певна, що вона його ніколи вже більше не матиме. А про це так жахливо-яскраво розповідає в своєму інтервю з кореспондентом "Українських Вістей" (Новий Ульм) найновіший втікач з України. Коли ми в усіх тих процесах бачитимемо (й показуватимемо) лише політику, забувши про живу людину, то ніколи не матимемо творів, які будуть читатись, а разом і впливати на читача. Себто, ми не матимемо літератури, а лише пропаганду, отже, не виконаємо свого завдання по висвітленню жахливої доби Сталіна.

*
**

А що ж буде по Сталіновій смерти, запитає мій читач. Чи що зміниться? І коли тому кінець прийде? Нема нічого невдячнішого і небезпечнішого від намагання стати політичним пророком. Але нагадаю, що я пробував переконати читача, що Сталін не мав власного політичного принципу, то що може змінитися після його смерти? Коли хтось ще не є переконаний цитатами з його творів, то скажу виразніше: Сталін був брудною ганчіркою в руках російських імперіялістів, якою вони стирали "нацменівські порохи" на потворному обличчі Російської імперії. Сталіна однаково могли використати комуністи, денікінці чи інші російські монархісти і навіть всякі Керенські з Вайнбавмами — взагалі він усім російським імперіялістам став у великій пригоді. Він умер, але решта російських імперіялістів живе і світ з ними рахується, навіть їх любить, то яких змін можемо чекати ми, нація, що бореться з цим імперіялізмом?

Коли цьому всьому кінець прийде? Я особисто того кінця скоро не чекаю, бо знаю, що більшовики війни не почнуть, бо її боїться та й вона їм непотрібна. Але разом з тим я певен, що й захід війни не почне, бо не має для того духової відваги. Треба, щоб народилося щось нове, або російська імперія розклалась з середини. Які підстави не вірити в західній світ? Дам один приклад: я кілька років тому, будучи ще в Австрії, — здається кінець 1947 р., — слухав передачу російського відділу "Голосу Америки". У тій передачі радянського слухача переконувано в тому, що американський джаз має незчисленні переваги перед радянським, він має чіткіший і чистіший ритм, а тому, мовляв, скиньте свою владу і матимете щастя слухати наш джаз. Це було тоді, коли народ був буквально босий, голий і голодний, коли ще не відремонтовано було жодного будинку по війні. Може скажете, що то була комуністична провокація, але я то називаю цинізмом і політичним примітивізмом. Тому й небезпечно вірити. Хіба що в живучість свого народу.

Ця віра поки що нікого не завела.

Л. ЛУНСЬКИЙ ОКУЛІСТ

Екзамінуємо очі, добираємо окуляри на різні недомагання очей, нервовість і болі голови.

Говоримо по-українськи

470 College St. W., RA 3942

ЄДИНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ СКЛАД ВУГІЛЛЯ В ТОРОНТІ

SCARBORO FUELS

Власник: Є. Охітва

Продаємо добре чисте вугілля, маємо на складі тверде і м'яке вугілля, а також різне вугілля до стовкера і бловера, продаємо також дрова. Гарантуємо добру обслугу.

Замовлення слати:

SCARBORO FUELS — St. Clair Ave. East, Scarboro Junction — Tel.: Zone 7—207.

ДВАДЦЯТЬ П'ЯТА ГОДИНА

(402 стор., переклад на французьку мову Моніки Сан-Ком, в-во Плон. Париж, примірник — 158 тисяча).

Ось ця об'ємиста книга із легкою зеленою віньєтою на обкладинці і безпросвітнім смутком в оповіді. Її автор — Констянтин Віргіль Георгіу (румун, нар. 1916 року, письменник-емігрант). Георгіу, чиє ім'я таке відоме тепер в Європі — до другої світової війни працював у відділі культурних зв'язків при міністерстві закордонних справ Румунії. Тоді вже в своїй країні він був відомий як автор кількох книжок, між ними і твору "Знаки на снігу" — нагородженого королівською премією.

Роман Георгіу — це не звичайний роман. Він скорше — з технічної сторони — нагадує кіно-сценарій: короткі речення, відсутність широких описів, десятки сторінок чистого діялогу; рвучкі перенесення місця дії з країни в країну, з околиці в околицю; точні й уривчасті мазки словесного пензля...

Книга — наскрізь песимістична. Та цей песимізм розбуджує уяву, викликає потребу думати, задуматися над становищем, — і це рятує його все таки від прямої проповіді смерти. Песимізм цей полягає навіть не в тім, що тут оповідається про жах, про події останньої війни (Румунія, Угорщина, Німеччина під час війни і по війні, з приходом — на зміну гітлеризму — варварської російської армії); навіть не в тім, що в книзі зображено смерть (духову чи фізичну) кількох родин чи поколінь.

Герої роману переходять палаючими коридорами другої світової війни від її початку до закінчення. Розлучається на довгі-довгі роки румунський селянин Моріц із своєю любленою молодою дружиною Сузаною та дітьми. Він проводить 13 років у кацетах і таборах. Спочатку в румунському, куди закинув його (під вигаданим претекстом, що Моріц — жид) сільський поліцай, закоханий у дружину Моріца. Сама пособі приходить тут на згадку п'еса Івана Франка "Украдене щастя", хоча автор напевно не знає про існування такого твору. Потім Моріц потрапляє до кацету в Угорщині, як утікач із ворожої Румунії; нарешті опиняється як військовий злочинець — в американському таборі чи скорше в'язниці, дарма, що воєнним злочинцем не був.

Розлучається зі своєю дружиною і румунський письменник — носій християнських ідей у романі і захисник европейської культури християнської, — Траян Коруга (в його образі — багато автобіографічних рис). Він також проводить багато років на вигнанні, аж нарешті, АВТОМАТИЧНО заарештований американською поліцією, як румун — син ворожої держави, — кінчає життя самогубством, обвинувачуваний у нацизмі, що був йому більш як чужим.

Його дружина Нора Вест — жидівка з походження, яка втікала з Румунії і ввесь час була наражена на смерть від руки нацистів — потрапляє в американській зоні Німеччини у в'язницю, як донька ворожої країни, країни, що співпрацювала з гітлерівською Німеччиною. Її також заарештовано АВТОМАТИЧНО.

Гине батько Траяна — православний священик Коруга. Його розстрілює місцевий комуніст Марку Гольденберг, той Гольденберг, для визволення якого з в'язниці оббивав пороги властей священик Коруга.

Гине й мати селянина Моріца — Аристиза. Її забиває той же Гольденберг, дарма що вона з ним кілька днів раніше засуджувала в "народньому суді" своїх земляків. Та мати, якій доказувала влада (і доказала!), що її син не румун, що й було справді, а мовляв, жид.

Кінчає самогубством дуже пластично написаний німець-фольксдойч Горгу Йордан, який пішов у СС і зі смертю Гітлера вже не бачив для себе сенсу життя. Картина його приготування до смерти, коли він спокійно голиться й подає бідони з бензиною, щоб його по смерті було спалено — потрясаюча.

Спалює свій будинок і сс-мана Йордана, при чім — гине і її донька, — друга дружина Моріца, німкеня Гільда.

Автор майстерно побудував сюжет і при читанні не вражає нас "випадковість" та "збіги обставин". Книга закінчується сценою, воїстину жахливою і глибоко символічною. Лейтенант американської армії Левін добродушно хоче сфотографувати для преси звільнених нарешті із в'язниці Моріца, Нору Вест і дружину Моріца — Сузанну з дітьми (одна дитина — не рідна Моріцові, її батько — якийсь російський солдат, що згвалтував Сузанну). Усі вони зібралися разом — рештки людей, уціліли у війні.

Лейтенант не розуміє ні їх мови, ні їх сліз на очах, ні їхніх почуттів. "Посміхайтеся!" — весело вигукує він, — „посміхайтеся!" А Йоган Моріц — дебелий селянський син — плаче, плаче, як жінка...

Та не в цім полягає песимізм книги. Автор говорить, він доводить, що сучасна европейська цивілізація так само знищує людину, як її знищував фашизм чи нищить червона Росія. Більше того: він говорить, що сучасна західня цивілізація в останній фазі її прогресу — не визнає людини. Людини немає, є лише гайка, є число на обліку, є порядковий номер у статистиці, є робоча одиниця, а не людська особистість. Людина — ідентична машині, отже людини немає.

В чудово написаній передмові Габріель Марсель пише: "Людська драма всюди однакова". На жаль, автор вивів у романі багато людей різних націй, але не побачив українців. Навіть у воєнній і повоєнній Німеччині, навіть тоді, коли стрічався з ДП. Слово, що становить ціле поняття — Христос, — у яке автор щиро вірить, не нагадало йому все таки про наш нарід. Французи, бельгійці, німці, американці, жиди, румуни, угорці, різні фольксдойчі... — всі — тільки не українці.

На жаль, мені не довелося ще читати "П'ять по дванадцятій" Уласа Самчука і тому не можу говорити про цей твір навіть в тій площині, чи він відноситься до теми останньої війни. Зате можу сказати, що твором "Сад Гетсиманський" Іван Багряний розпочав у нашій літературі розробляти тему "25-ї години". Його почин ще не підхоплений і це зрозуміло: далеко не кожний, навіть з кращих письменників на еміграції може над цією темою працювати. А наша "25-та година" чекає свого автора. Така ж драматична, така ж напружена, така ж ЖАХЛИВА — і далеко не така песимістична, як у великого румунського письменника Константина Вергіля Георгіу.

Леонід Полтава

П. ЗАЯРСЬКИЙ

"СЛАВА УКРАЇНИ"

(З приводу книжки: Т. Руденко: „Слава України". Москва. Українське Державне Видавництво. 1944. 32 ст.)

У роки війни з німцями більшовики намагалися за всяку ціну здобути прихильність українців до СРСР і піднести їхній войовничий дух у боротьбі проти німців. З цією метою вони в своїх агітаційних брошурах загравали з українцями й писали про такі речі, як національна гордість українського народу, національні святощі українців тощо. Український народ називали "великим", „талановитим", „геніяльним". Згадали й про славних предків українського народу — запорожців, відновили українську національну романтику. Але все це було тимчасове. Це був тільки підступний крок Москви, що конала в агонії й хапалася, як за соломинку, за все, навіть за українську національну романтику. І от у цей час московських поступок з'являються і поезії, сповнені щирого українського патріотизму, і прозові твори, і низка брошур про Україну та про героїчне минуле українського народу. В 1944 році з'являються такі книжки як акад. К. Воблого "Київ — серце України" або Збірник Української Академії Наук, присвячений пам'яті Шевченка. Цього ж року вийшла в світ і брошура Т. Руденка, що мала такий привабливий для українського серця заголовок "Слава України". Тут ми не знайдемо ні одного слова про „великий російський народ" або про „блюво- (вибачте, „благородний") вплив великого російського народа" та про його ведмежу „допомогу". Ні, тут немає й сліду того страшного „низкопоклонства" перед „старшим братом", яке тепер наповнює всі статті і взагалі всі форми друкованого слова.

„Український народ — народ-творець і геніяльний художник" — ось перша теза брошури Т. Руденка. І далі читаємо: „Обдарований, вічно молодий, вічно дужий народ. "Цей народ-майстер, — свідчить Рєпін, який знав і любив Україну, — нагадує мені давно почуту мною казку про дивний край — свого роду Ельдорадо, край, повний краси й багатства". „Україна — талановита і щедра, рясна, як казка, з людьми внутрішньо багатющими. Гострий, неповторний, самобутній своєрідний талант наклав тут на все свій відбиток", — таке було враження від України в іншого великого майстра — композитора Римського-Корсакова.

Витвори слова, що належать українському народові, визнані, як дорогоцінності світової ваги. Його пісні, його думи захоплювали людей з далеких сторін. Його леґенди, за загальним визнанням, овіяні невимовною красою. У казках і леґендах розкрились і сподівання нашого народу і проявилось благородство його духу.

У далеких сторонах Україна здавна вважалася краєм народнього мистецтва. Вона ще дуже давно вражала світ такими шедеврами, як філігранні вироби Андрія Конора, про які з захопленням віки тому говорили і писали навіть у далекій Еспанії (а тепер говорять і пишуть ще в дальших країнах: в Америці і в Австралії. П. З.), як різьблені оздоби, вироблювані Кирилом Устієвичем (родом з-під Чернігова), про які пізніше писали в Голляндії. Українські вишивані сорочки згадуються у XVIII столітті в Англії; за розшиті українські вироби тоді ж і пізніше платили дуже великі гроші в Еспанії.

„Бувають щасливо обдаровані музикальні натури і бувають так само щасливо обдаровані народи. Я бачив такий народ-музикант: це українці. Про них можна сказати, що їх скрізь супроводжувала музика". Так говорив геній світової музики П. І. Чайковський. "...На весь світ українці відомі своїм співом." (На жаль, московська цензура заборонила Т. Руденкові згадати при цьому ім'я славного О. Кошиця). Далі автор згадує і про українські танці, що здобули популярність у багатьох країнах. Та не зміг наш земляк згадати ні про Авраменка, ні про інших наших танцюристів. Відзначаючи велику цінність українського фолкльору й української літератури, Т. Руденко особливо зупиняється на Шевченкові та на видатних українських поетах: "...вже у 80 рр. минулого століття в Англії писали про Шевченка як про "одну з вершин світової творчости", в 90 рр. у Данії про великого Кобзаря України говорили як про „одне з наймогутніших втілень поетичної сили". Поезію Лесі Українки у Швайцарії на початку нинішнього століття оцінили як "дорогоцінний вклад у скарбницю сучасного словесного мистецтва". Твори Коцюбинського вже 30 років тому у Франції були залічені до „шедеврів сучасної прози". ...Про Павла Тичину ще коло 20 років тому в болгарській критиці говорилося, що він "належить до найцікавіших поетів сучасности". Майже водночас французька критика вказувала, що „Тичина увіллявся новим струмком в річище европейської поезії." Літературознавець далекої Голляндії Аделлунґ коло 10 років тому висловився про Тичину, як про „можливо, найбільш органічний талант серед усіх сучасних йому поетів".

Далі згадуються великі культурні досягнення українського народу в ділянках театру, музики, науки, зокрема досягнення Української Академії Наук. Правда, автор не міг згадати і сотої долі цих досягнень і змушений був обмежитися тільки зацілілими від сталінського нищівного страшного терору кількома українськими іменами. Підсумовуючи великі культурні досягнення українського народу, Т. Руденко зазначає: "На Україні живе народ-трудівник, народ-художник, народ-творець. На всьому, що він створив, — познаки генія."

У другій частині автор говорить про героїчні риси української національної вдачі: мужність, безстрашність, хоробрість, патріотизм, незламність, жертовність, шляхетну лицарську вдачу, що найповніше і найширше виявилася в героїчні часи визвольної боротьби українського козацтва за волю України. При цьому автор наводить рясні приклади героїчних вчинків наших славних предків.

"Нема кутка на нашій землі, де б не пролили своєї благородної крови в боях за Батьківщину наші предки. Ще віки тому пам'ятки нашої письменности вчили: "Важко навалені на землю кості воїнські — шануйте ці кості, бо більше їх на землі лежить, ніж по землі живих ходить, і лежать вони, щоб онуки живі були. Така любов наших дідів і батьків була." (А найбільше цієї благородної української крови пролив найбільший кат і кровопивець — новітній Ірод — Сталін Проклятий). Т. Руденко згадує про героїзм замученої ворогами старої жінки-українки, що в 1482 році, яка так гордо відповіла лютим напасникам: "Легше змусите Дніпро потекти на найвищу гору, ніж нас невільниками зробите". У наші часи нечуваних в історії українського народу московсько-більшовицьких знущань і переслідувань українців та інших поневолених народів кожен

українець може повторити слова цієї мужньої української жінки. Відзначаючи грізність і нещадність українських вояків, Т. Руденко цілком слушно підкреслює ще одну шляхетну рису українців — це відсутність жорстокости: "Наші предки не славилися виколюванням очей полоненим ворогам... Вони ніколи не були схожі на сучасних вояків-садистів... Вони, наші воїни всіх віків, — не кривавили рук кров'ю малих дітей..." Автор при цьому згадує німецькі жорстокості, але не зміг він згадати чудової статті М. Горького про російську жорстокість, перед якою блідне жорстокість німецьких фашистів. М. Горький, наводячи численні приклади звірячої жорстокости червоних і білих росіян, відзначає своєрідне "мистецтво", своєрідну „вишуканість" російських катів. Не шкодило б навести з цієї статті М. Горького кілька характерних цитат, що так добре характеризують національну рису "передової нації світу". Щодо особливої вишуканости в звірячій жорстокості, то, правда, тут росіяни дійсно "передова нація".

Стародавні твори нашої літератури, каже Т. Руденко, залишили нам заповіт: "Всякого ворога твоєї землі знищ". І автор цілком слушно відзначає завдання українців у боротьбі проти "всякого ворога":

"В Ім'я України — не шкодувати свого життя, своєї крови, свого поту, не боятися смерти, не боятися болю, не боятися втоми й недуги. Напружувати в бойовому і в трудовому подвигу для Батьківщини, для України всі сили, кожний нерв." Цей заклик напевне знайде найпалкіший відгук у серцях українського народу. Незабаром прийдуть дні, коли в ім'я України — проти більшовицько-російського ярма повстане весь український народ і вижене гнобителів із своєї Рідної Землі. І тоді по-новому зазвучать ті гасла, що їх вичитав український вояк у 1944 році з фронтової брошурки Т. Руденка. Тоді по-новому зазвучать і безсмертні слова Шевченка: „Нехай ворог гине".

У кінці своєї цікавої брошури Т. Руденко ще раз повертається до нашої слави — нашої пісні.

"У музиці, — говорив геній світової музики П. І. Чайковський, — усе життя України, і в самих звуках її музики повно життя, повно найтоншої краси, повно соняшних бризок." Але в цих звуках були не тільки краса і світло, у них був клич. Народ-борець лишався борцем і в своїй музиці. Понад тисячоліття тому музика вже супроводила наших предків у походах. Пізніше, за козацьких часів, кобзарі, бандуристи відогравали дуже помітну роль на війні..." І Т. Руденко розповідає про ролю бандуристів в українському війську та про те, як вороги України ловили й мучили наших кобзарів. "Багато народніх музикантів загинуло героїчною смертю." Т. Руденко тільки не згадав при цьому, як нещадно й жорстоко нищили найбільші вороги українського народу, російські більшовики, наших кобзарів у 1920 році, коли вся Україна палала в огнях повстання проти російського окупанта.

У наші дні, коли Ірод-Сталін нарешті сконав, кінець брошури Т. Руденка набуває нового, сучасного значення:

"Приходить час, коли стає дійсністю приречення, страшне для згубників, які кривавлять світ, які несуть мертвучість і горе, каліцтво тіла і спустошення душ, через кого сивіють люди і ридають народи..."

Справді, надходить наш час і ми його належно використаємо.

АКАДЕМІК ВОЛОДИМИР ОЛЕКСАНДРОВИЧ КІСТЯКІВСЬКИЙ

Випадково трапився мені часопис "Известия" від 23 жовтня 1952 року. У ньому є повідомлення про смерть відомого в науці академіка Володимира Кістяковського, на 88 році його життя. Його називають визначним російським ученим і ні слова нема за те, що він українець. Як завжди, росіяне привласнюють наші наукові і культурні сили.

Але ім'я Володимира Кістяковського, викликало в мене ряд спогадів... У нашому домі він був Володею, як його називали його кузени Антоновичі. Я бачила його вже старшим чоловіком; сивуватий, дуже високий, худий, з трохи зігнутою поставою, мабуть від звички працювати нахиленим; він робив дуже гарне враження, м'ягким виразом свого розумного, серйозного обличчя, спокійною розмовою.

Був покликаний до Української Академії Наук, під час організації української держави. В той час його брат Ігор (нар. 1876 році), відомий правник, був міністром уряду гетьмана П. Скоропадського.

Очевидно й у Володимира, який весь час працював у Петербурзі, заговорила українська кров і він приїхав в Україну. Підчас свого перебування в Києві, він кілька разів заходив до нас, до дому Антоновичів на розі Кузнечної і Жилянської, чи на обід чи ввечері, багато розмовляв на політичні теми з своїм кузеном Дмитром Антоновичем, який був у курсі всіх політичних справ. А в Києві тоді кипіло: гетьман запрошував міністрів для організації уряду. Частина українських діячів, які брали участь в організації Української Народньої Республіки, протестували проти гетьмана і не хотіли вступати до його уряду, бо в той час, крім того, що за допомогою німців, було повалено попередній уряд УНР, він ще й оголосив федерацію з Росією, яка була всупереч бажанням діячів УНР. Приїжджі з Москви й Петрограду, хоч дехто й був українського походження, не могли освоїтись і звикнути до думки, що вже "Великої Россії" нема й ніколи не буде, що революція все зносить, все летить і розвалюється і виникають самостійні національні республіки. А штучне затримування цього стихійного, історичного розвитку, привело нарешті до повстання проти гетьмана, його зречення й виїзду з Києва.

Мабуть зрозуміло, що вченому, який усе життя присвятив науці, така політична заверюха, у яку він попав, була не до душі і він знову поїхав до своєї спокійної наукової праці, в своїй лабораторії в Петрограді.

Покійний був одним з шести синів свого батька, відомого українського вченого, правника професора Київського університету — Олександра Кістяківського (1833-1895), який був також членом "Старої Громади". Коли шість хлопців були разом, в одному домі, то між ними бували постійні бійки, які порушували спокій і заважали батькові працювати. І коли в нього не ставало терпіння, він вигонив їх з дому, аби йшли куди хочуть, а додому не сміли з'являтись.

У Києві на Кузнечній вулиці в них був дім з великим садом та альтанкою; там і перебували хлопці, доки батько не пересердиться, мати їх там і годувала. Але вночі, щоб вони могли поїсти теплого, мати пус-

кала їх до кухні аби добре поїли, а вони зразу ж починали битись і зчиняли такий гармідер, що батько прокидався, кликав свою дружину й казав: "Мені здається, що ці мерзавці, знов увірвались у наш дім". Жінці приходилось переконувати його, що це йому "видалось". Потім з усіх синів виросли відомі серйозні працівники в різних галузях наукової й суспільної діяльности. Брат Володимира, Богдан, нар. 1863 р., був професором соціології в Київському університеті і членом ВУАН. У нашому домі було багато оповідань про шістьох братів, про шкоди які вони виробляли, коли були юнаками і за пригоди, які з ними траплялись!

Володимир Кістяківський має за собою більше шестидесяти років наукової праці. Він фахівець з фізичної хемії. Вважають, що він перший почав працювати в цій науковій галузі в колишній Росії. Спочатку працював в Петроградському університеті, потім в Ленінградському політехнічному інституті, а пізніше у заснованому ним самим Коллоїдно-Електро-хемічному інституті при Академії наук СРСР. Спеціяльно працював над теорією розчинів, над швидкістю хемічних реакцій, елекродними теоріями та іншими науковими проблемами, як коррозією металів тощо.

Нараховується до 150 його оригінальних наукових праць.

Він також читав лекції студентам, провадив з ними практичні вправи, підготував цілу плеяду вчених, інженерів-хеміків та металургів. Перша лабораторія електрохемії заснована ним, як і перший науковий підручник для студентів електрохеміків також написав він.

Праці його і його учнів дуже допомогали розвиткові народнього господарства. За свої видатні заслуги в науці мав два ордени Леніна.

Повідомлення про смерть Володимира Олександровича Кістяківського підписали: 1) Президія Академії Наук СРСР. 2) Відділ Хемічних Наук СРСР. 3) Інститут Фізичної Хемії Академії наук СРСР.

На превеликий жаль, всі його праці приписують російській науці, як і багато праць інших наукових і культурних сил інших націй, переважно української, також приписують росіяне російській науці, російській культурі!

І ми мусимо не відкидати наші сили, а навпаки, всюди їх знаходити й підкреслювати, що вони є наші.

Катерина Антонович

СЕМЕН СТЕПАНОВИЧ ГУЛАК-АРТЕМОВСЬКИЙ

(До 140 роковин з дня народження)

Мабуть нема більш улюбленої опери, як "Запорожець за Дунаєм", але поруч з тим нема й менш відомого (з свого життя й праці) в нас композитора, як її автор — Семен Гулак-Артемовський. Ця опера — первенець нашої оперової культури. Її знають тепер по всьому світі, де тільки є хоч найменший гурток українців. Її люблять усі українці, але її люблять і неукраїнці, бо від цього твору віє такою непідкуленою щирістю й безсумнівною молодістю, оптимізмом і радістю, як, може, ні в якій іншій опері світу, хоч наші модернізатори часто-густо закидають цьому твореві "брак европейської культури".

Минулого року ми писали про віднайдення в Москві могили С. Г.-Артемовського. Сьогодні, у зв'язку з роковинами з дня смерти й народження композитора, і в зв'язку з тим, що єдиний наш заслужений оперовий режисер по цей бік залізної заслони, — Семен Юхимович Бутовський, — ставить цю оперу в Філаделфії, — подамо коротку довідку про композитора.

Семен Степанович Гулак - Артемовський народився 4 лютого 1813 року в містечку Городищі на Київщині. Ще в юні роки він виявляв любов до мистецтва. Мав він чудовий сопран. Його взяли до митрополичого хору. В той час в Укра'ну, яку в Росії вважали другою Італією, приїхав основоположник нової російської музики М. Глінка з метою набрати співаків у столичну (Петербурзьку) "Співочу капелю". Це було в 1838 році. С. Г.-Артем. виїхав разом з Глінкою в Петербург, але там його зустріла невдача — місця в капелі для його вже не вистачило. Глінка, помітивши в хлопця далеко непересічні музичні здібності, заопікувався ним і почав його „навчати" музиці. Та скоро композитор переконався, що його „навчання" для хлопця зовсім мало, що його треба дати на серйозну науку — відрядити за кордон, бо в Росії тоді шкіл музичних не було. Та на це не вистачало грошей. Тоді Глінка разом з композитором Даргомижським влаштували концерт, який дав потрібну суму, і влітку 1839 року Семен Г.-Арт. виїхав в Італію.

Вчився він в Італії коло трьох років і вчився вельми успішно. Закінчивши науку, він виступає на італійській сцені, і то виступає з дуже великим успіхом, скоро набувши ім'я оперового артиста.

З ім'ям талановитого артиста, він у 1842 році переїздить до Петербургу, де стало (протягом 22 років) виступає в трупі артистів імператорських театрів. Найбільше чарував він публіку, виконуючи ролю Руслана з опери свого колишнього піклувальника й першого вчителя Глінки "Руслан і Людмила".

Свій композиторський хист він уперше випробував

МАЄМО НА СКЛАДІ ТАКІ ДИТЯЧІ ВИДАННЯ:

1. **"ДВІ КАЗОЧКИ"** (нове видання) народні казки з гарними малюнками, кольорова обкладинка, стор. 16, ціна — 20 центів.
2. **"ЛИСИЧКА - СЕСТРИЧКА І ВОВК ПАНІБРАТ"** (нове видання), народна казка, з малюнками, стор. 16, ціна — 15 центів.
4. **"ЯЙЦЕ-РАЙЦЕ"** (нове видання), народня казка з малюнками, кольорова обкладинка, ціна — 25 центів.
5. **"МОЯ ЗБІРОЧКА"** (нове видання), — багато ілюстрована книжечка, де є народня казка "Костинин син", віршована казка Наталі Забіли "Сорока-Білобока", пісня-гра з нотами "Яблунька" — текс Н. Забіли, муз. П. Козицького. Ціна — 25 центів.

Замовляти:
NOWI DNI
Box 452, Term. "A", Toronto, Ont., Canada.
Книгарням і кольпортерам опуст.

у 1851 році, написавши й виставивши в столиці Росії музично-сценічний водевіль "Українське весілля". Цей твір публіка сприйняла захоплено. Це заохотило молодого композитора і він у 1852 році пише другий водевіль "Ніч напередодні Івана Купайла". Минуло кілька років і в 1863 році С. Гулак-Артемовський пише свій третій твір — знамениту комічну оперу "Запорожець за Дунаєм". Маючи тут справу з історичним сюжетом, він запрошує до написання лібретто історика й поета М. Костомарова. Ця опера мала незвичайний успіх з першої своєї вистави і, як і в усіх геніяльних творах, цей успіх з часом не тільки не зменшувався, а невпинно зростав, роблячи в останні десятиріччя цю оперу справді всенародньою улюбленицею.

Композитор з великим хистом використав у цьому творі українські народні теми в своїх мелодійних і цілком оригінальних аріях. Досконале знайомство з найкращими зразками італійської комічної опери, зокрема з творами безсмертного Россіні, допомогло йому використати й застосувати в "Запорожці за Дунаєм" досконалі технічні засоби італійських творців. Прекрасно різноманітять музику опери чудово-розвинені ансамблі.

Помер Семен Гулак-Артемовський 6-го квітня (за ст. стилем) 1873 року в Москві. У скорому часі забулась і його могила, яка з дуже великими труднощами була виявлена в 1952 р. (див. "Нові Дні", ч. 32 за вересень 1952 р.).

Тепер на могилі С. Г.-Артемовського стоїть пам'ятник з рожевого мармуру і треба сподіватись, що стежка до неї вже більше не заросте, бо ім'я його тепер славніше, як будь коли раніш. **П. Вол.**

ЕБУЛА-БЕНІЯРА-ЧІДЖІ-ДЖАОРІ-ЛІМА

(Закінч. з стор. 14)

Усміх спокою і вдоволення пройшов по лиці місіонера. Він відчув, що його праця не пропала марно і, вийнявши ще одну цигарку, подав старому.

— А скажи мені, — допитувався далі отець, — чому б ти не їв більше людського м'яса?

— І ну! Та не маю ж зубів, — не надумуючися відповів Ебула-Беніяра-Чіджі-Джаорі-Ліма, і сумно, ніби жалкуючи, скривив старий своє здивоване обличчя, а за тим широко розкрив перед отцем та доктором свого беззубого рота.

Отець був видимо трохи пригнічений такою відповіддю, але, знаючи їхнє примітивне думання, запитав старого додатково:

— А ти не думаєш, що, наприклад, м'ясо свиняче або риб'яче чи там м'ясо касоварі (птах) виглядає краще і смачніше, як людське?

Старий потряс заперечно головою, розмахнув руками і сказав:

— Ви білі і тому ніколи не будете цього розуміти! Свиня добра, касоварі, риба, мушлі, раки — все те є добре, але людське м'ясо щодо смаку не можна й рівняти — воно найсмачніше.

Коли санітар приніс для Ебула-Беніяра-Чіджі-Джаорі-Ліма третю порцію, отець з лікарем відходили від пацієнтового ліжка.

— Правда, цей хворий трохи застарий, його тяжче цілком перевиховати, — казав отець до лікаря, — проте на полі боротьби з канібальством ми попрацювали багато. І я так думаю, пане докторе, — продовжував отець, — що коли ми всі зійдемося на Йосафатовій долині, то кожній людині легше буде й приємніше стати перед Богом на страшнім суді цілим, ніж частинами, перетравленими в кишках папуасів...

Лікар, — що не один раз дискутував з отцем на цю тему й жартував, — добродушно посміхнувся і хитнув головою на знак згоди.

КВІНТЕТ ІМ. М. ЛИСЕНКА

В неділю 15 березня в Торонті відбувся концерт квінтету ім. Лисенка — новоствореної мистецької одиниці в Канаді. Квінтетові патронує український відділ "Голосу Канади" на чолі з сотн. Б. Панчуком.

Зайве говорити, що організація квінтету є чималим нашим досягненням. Дуже бо вже надокучили концерти солістів, які протягом десятка років співають одні й ті самі пісні. Репертуар наших солістів і хорів такий убивчо одноманітний, виконання таке стандартне, що приходиться просто дивуватись, як вони, ті співаки, осмілюються виходити з ним перед публіку. Це є основною причиною неуспіху тих концертів і занепаду нашого мистецтва в Канаді.

Від квінтету треба було чекати чогось нового. І справді, те нове було дано в репертуарі: крім "Ставок заснув" Пфейля (якого зовсім непотрібно було включати в програму концерту) були все свіжі речі: або на еміграції нечуті зовсім, або чуті дуже рідко.

До цікавіших творів, виконаних на цьому концерті, слід віднести "Кант про страшний суд" Демуцького, "Отче наш" лаврського напіву, "Велика єктенія" Смоленського, „Чорноморець" Демуцького, "В'язень" Туренкова, „Поза нашим яром" — народня пісня (примітив) та інші.

Всі речі виконані з почуттям міри, квінтет звучить цілком зіспівано, окремі голоси не виділяються. З великою приємністю слухаєш цей

НЕ ПОСИЛАЙТЕ ЛІКІВ ДО ЕВРОПИ

поки не напишете по наш новий цінник. Пишіть за новим нашим цінником на 1953 рік, який вже готовий.

Наші ціни є далеко нижчі від усіх інших в Канаді!

RIMIFON — $2.10 за 100.
STREPTOMYCIN — 50 ц. за грам

Посилаємо з Европи до всіх країн світа а навіть до країн поза залізну заслону. Пошгові кошта вчислено.

STARKMAN CHEMISTS

163 Bloor St. West Toronto, Ont.

справді культурний спів, що заставляє слухача переживати пісню цілком. У виконанні всіх творів відчувається солідна праця квінтету над репертуаром, досвід і культура.

Характерно, що такі чудові твори як "Отче наш" і „Велика єктенія" слухач майже не сприйняв. Коли судити за оплесками, то в першому відділі концерту на першому місці в слухачів були "Кант про страшний суд" Демуцького, потім "В'язень" Туренкова, тоді "Чорноморець" Демуцького, а "Велика єктені" — на 7 місці, "Отче наш" — аж на 8-му. Можна підозрівати, що дяки по наших церквах остаточно зіпсували в нашої публіки смак до справжньої мистецької церковної музики, виробили в слухача нехіть до неї. Інше пояснення знайти важко, бо речі то чудові й виконані були прекрасно.

Коли вже говорити про публіку, то треба їй закинути ще дещо. Пригадую собі, як у 1929 році в літньому театрі м. Ташкента (Узбекистан) виступав квартет ім. Лисенка (один з співаків якого керує тепер квінтетом). На тому концерті були українці, росіяни, узбеки, таджики і всякі інші нації. Українців було найменше. Та коли квартет виконав "Дзвони" Котка, то в парку знялася така буря оплесків і вигуків, що здавалось листя з дерев осиплеться. Вся публіка посхвачувалась з місць і вітала квартет стоячи. "Дзвони" виконувались тоді тричі... На цьому ж концерті, торонтонці хоч і дуже тепло сприйняли цей твір, але було дуже далеко до захоплення, яке я спостеріг у Ташкенті. Мушу зазначити, що виконання цього твору, хоч і не було таким блискучим, як колишнього квартету, але все ж воно було дуже добре. Часто виникає питання: чи на еміграцію виїхала найменш музична публіка, чи вона вже тут одеревеніла? Бо навіть найкращим нашим артистам, які в свій час полонили цілу Україну, або й весь СРСР, важко заволодіти нашою публікою.

Із завважень можна зробити лише одне: так звані "примітиви" Демуцького — "Чорноморець" та народня пісня з Полтавщини "Поза нашим яром", виконані, кажучи образно, "по-книжному", а не так, як вони виконуються в народі і нашими хорами в Україні. Соліст О. Ройко, — хоч яку я велику й давню вже пошану маю до його прекрасного тенора, — який сьогодні є справжньою окрасою квінтету, не зумів "вивести" тих пісень (в кінці музичної фрази). Через те, мабуть, виконання їх вийшло не та-

(Зак. на третій стор. обкладинки)

З НОВИХ ВИДАНЬ

Дмитро Соловей, ГОЛГОТА КРАЇНИ, ч. 1, Московська-більшовицький окупаційний терор в УРСР між першою й другою світовими війнами, стор. 288, видання "Українського Голосу", Винніпег, Канада, 1953 р.

Ця об'ємиста книга, мабуть, є найкращим виданням з ділянки антирадянської пропаганди. Вона насичена фактами, статистичними даними, цитатами тощо. У кінці книги подано джерела, з яких автор скористав при складанні цієї книги, що ще більше підсилює її джерельність, у відміну від повторювання голих фраз, які, треба признатися, таки добре вже всім приїлись і часто-густо не викликають особливого довір'я читача.

Дивуємось, що цю книгу видано по-українськи, хоч вона могла б мати великий успіх серед англомовної громадськости. Видана по-англійськи, вона б не тільки зробила б нам неоцінену прислугу, але й була б значно рентабельнішою для видавництва. Коли книжка М. Приходька знайшла такий щирий відгук, а значить і читача, то праця Дмитра Солов'я мусіла б мати далеко більший успіх і бути значно кориснішою. Книжка написана легко й доступно і ми радимо її всім нашим читачам як довідник з ділянки нашої боротьби з Росією.

Вячеслав Липинський, НАША ОРІЄНТАЦІЯ (6 листів з книги "Листи до братів-хліборобів), стор. 59+5, з портретом автора, обкладинка М. Дмитренка, в-во "Продуцент", Торонто, 1953.

Ця досить чепурно видана книжка сьогодні, коли на твори В. Липинського є такий великий попит і потреба, а на книжковому ринкові їх уже давно нема, — є дуже вчасною й потрібною.

Видавець заповідає й видання решти листів Липинського (окремими випусками). Якщо він це здійснить, го зробить велику прислугу нашій громадськості. Радимо в наступних випусках відредагувати мову, бо крім того, що В. Липинський заслуговує того, щоб його твори бодай у 1953 р. були видані українською мовою, а не якимсь язичієм, — цілком зрозуміло, що добра за змістом книжка не сміє поширювати (своєю мовою) неписьменність серед народу.

М. Вербицький, НАЙБІЛЬШИЙ ЗЛОЧИН КРЕМЛЯ, створений совєтською Москвою штучний голод в Україні 1932-33 рр., стор. 111, видання Добрусу у В. Британії, Лондон, 1952.

Це свідчення очевидців голоду й російського терору в Україні, які

Ч. 6 з серії

Calvert's
CANADIAN NOTEBOOK

Це одна з серії, написаної спеціяльно для новоканадійців.

РОБІТНИЦТВО ТА ЮНІЇ

Середня тижнева платня канадійського робітника, якого число сягало до 5.300.000, за перших 9 місяців 1951 року, виносила — $48.80, тобто на 10% більше ніж у 1950 р.

У середньому число годин праці тижнево в індустрії становило 44.4. 5 провінцій регулюють законом час праці. Онтаріо, Манітоба (тільки для чоловіків) та Альберта мають 48 годинний тиждень праці, теж Британська колумбія, Саскачеван і Манітоба (тільки для жінок) мають 44 годинний тиждень праці. Біля 60% фабричних робітників і 70% бюрових працівників у промисловості працюють п'ять днів у тиждень. Майже всі одержують найменше один тиждень в році відпусток.

Закони праці грали головну ролю в ухвалах Федерального парляменту та провінційних законодавчих установ. Кожна провінція має робітничі закони, якими забезпечують робітникам право організуватися і спільно укладати договори через ви борчу юнію. Це є та свобода, що разом з продуктивністю праці робітника допомагала канадійському робітникові досягнути дотеперішнього життєвого рівня, одного з найвищих у світі.

Майже одна третина несільськогосподарних працівників є членами юній. Понад 80% членства належать до юній, які входять до Трейдс і Лейбор Конгрес і Канадійського Конгресу Робітників.

Головним завданням юній є укладання збірних умов праці. У Канаді немає примусу для робітників вступати в юнію.

Ваші завваги й побажання до майбутніх статей будуть радо взяті до уваги й переслані нам видавцем цього часопису.

Наступний місять — Банківництво.

Calvert DISTILLERS LTD.
AMHERSTBURG, ONTARIO

не обмежуються тільки констатацією голоду, а ще й часто-густо подають причини, що привели до того голоду. Отже, це твір документальний і колективний, тому нас дивує, що її підписав М. Вербицький. Треба було підписати: редакція М. Вербицького. Від цього книжка тільки виграла б. Також дуже недоречне "Всі права застережені", написане на 2-й сторінці. За ким? За автором-редактором чи за авторами справжніми, чи за Добрусом?.. І для чого те застереження? Боїтесь, щоб ці факти не поширились між людьми?..

Більшість фактів подана цікаво, стисло, жваво. Книжка є надзвичайно вчасна й потрібна. Потрібна всім — навіть тим, що це все бачили й переживали, бо ніхто всього не бачив.

Недоліком книжки є те, що в ній не подано свідчень з Криму, Кубанщини й Терщини — цих невід'ємних українських областей, де голод був не менший, як і в інших областях України.

Коли Добрус в Англії спроможеться видати її й по-англійськи, то це буде справжній здобуток цієї такої корисної тепер організації.

Микола Щербак, П'ЯНКИЙ ЧЕБРЕЦЬ, лірика, стор. 42+4, обкладинка М. Дмитренка, видавництво "Євшан-Зілля", Торонто, 1953.

З автором цієї симпатичної збірки наші читачі вже знайомі, бо його твори вже були друковані в нашому журналі. Радимо всім нашим читачам придбати цю першу збірку цього одного з найнадійніших наших молодших поетів. Вона справді варта уваги.

Т. Якимчук, Світлон і Земба, українська мітологія: Хорош, Лада, Попель... Радонин. Колядун, Купайло, Див-Ладо, Гавромазд, Гаївки, стор. 79, Шате д'Абодан, Франція, 1953.

Ця книжка, як те відзначив автор. вийшла „заповзятістю сімдесятип'ятирічного наймита, вортанця цеї столунної книжки".

Автор намагався наблизитись до української мови передісторичних часів, творячи (чи відтворюючи) не тільки слова й звороти, а навіть правопис та окремі значки абетки.

Видно, що автор безмежно любить наше минуле у всіх його формах і виявах. Ось він пише в своїй передмові, яку він зве „Просвід": "Ще й по нинішній час наш пись-

Задля економічности страв у часі посту, купіть бочілку правдивих голяндських оселедців. Пишіть по безплатну книжку пе реписів страв, до

HOLLAND HERRING FISHERIES ASSOCIATION

ROOM 711, TERMINAL BUILDING
TORONTO, ONTARIO

Люди Кажуть:

"ДЕ ЧУТИ ДИМ, ТАМ НАПЕВНО МОЛОДА ЖІНКА ВАРИТЬ ОБІДАТИ".

Може ваша молода жінка ще досі вчиться тайни кухованення — ви її не підганяйте. Затямте: Як Ви людям, так люди Вам.

O'Keefe's

OLD VIENNA BREWERY LTD.

менник і газетяр не відчувають тонких відтінків у рідній мові. За довгий час ворожого тлуму вони змалечілися до пацюка. Їхня душенька сподлилася до місюриша. Загрузли в огидливих шмаркаках. Не відчувають різнації відтінків у таких ядерних трапках як ось: Радійте любославляни в довічному любословленні! При дружині молодій, чепурись та молодій! Стрічку кинув я за пліт, — буде Мавці на запліт... Чесні люди, любі й милі, — від'їхали за три милі...

Деякі думки, як бачимо, дуже цікаві, але над автором тяжить емігрантщина, коли він пристрастно виступає проти апострофа, ніби цей значок „калічить" мову, заміняє латинськими значками африкати **дз** і **дж**, щоб спростити письмо, але **щ** передає через **шч**, щоб... ускладнити його...

Не зважаючи на ці староемігрантські своєрідності, ця праця є дуже оригінальна, цікава своїм задумом та „глибинністю" теми і буде дуже корисна нашим дослідникам та письменникам і поетам.

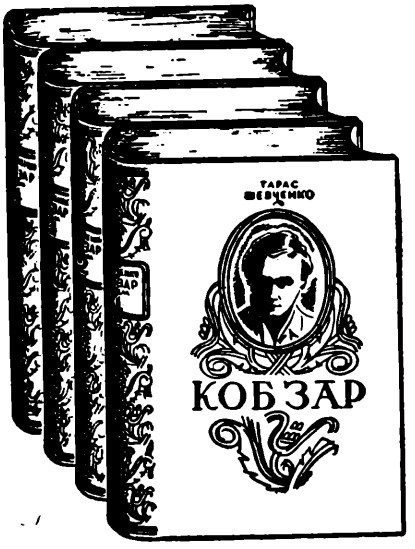

КОБЗАР
ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Люксусове видання в 4-х томах.
Під редакцією і з статтями
Д-ра Леоніда Білецького.

В цім виданні "Кобзаря" найповніше визначається боротьба Шевченка за повне визволення українського народу і за самостійність і соборність України.

В цім виданні "Кобзаря" найповніше висвітлюється протимосковська і протипольська духовість Шевченка.

В цім виданні "Кобзаря" вперше розкривається філософія й історично-державницький світогляд Шевченка.

В цім виданні "Кобзаря" вперше роз'яснюється історіософія і глибинність ідеалістичного розуміння духового призначення України.

Це видання "Кобзаря" перше на американськім континенті з наголосами.

Видання люксусове на першорядним книжковім папері із репродукціями в барвах і в одному кольорі малярських творів ТАРАСА ШЕВЧЕНКА. Кожний том оправлений в мистецьких твердих обкладинках. Всі чотири томи обіймуть до 1,800 сторінок друку. Буде понад 40 ілюстрацій.

І і ІІ томи надруковані, ІІІ і ІV в друкові і вийдуть на початку (ІІІ) і в кінці (ІV) 1953 року.

Відозва до всіх що ще не передплатили "КОБЗАРЯ":

З огляду на бажання багатьох передплатників, щоб містити більшу скількість малюнків Шевченка і мати повне уявлення і про малярську творчість поета, видання тим самим буде багато коштовніше, як передбачувалося, коли приступалося до друку. Тому доводимо до відома, що ще до появи останніх двох томів, ціни будуть вищі. Отже, хто хоче одержати всі чотири томи по старій ціні $20.00, повинен негайно передплатити "Кобзаря" і прислати повну суму.

УКРАЇНЦІ! Зверніть на цей факт свою увагу, і ще тепер придбайте цю цінність до свого дому, як велику культурну оздобу.

Передплату в сумі $20.00 висилайте до

UKRAINIAN VOICE STATION
P.O. Box 3626 St. B.
Winnipeg, Man.

НОВІ ТВОРИ ДЛЯ ДІТЕЙ

В Україні за останній час посилився натиск на дитячих письменників, щоб заставити їх писати твори, у яких би завжди фігурував російський "старший брат", або бодай Сталін і партія. Коли в творі є лише колгоспи, фабрики та заводи, але "не показано світлої ролі великого російського народу і сталінської партії, яку вони відограють у розвитку України", то твір не може побачити друку.

Але щоб вийти з цього прикрого для письменників і дітей стану, письменники намагаються писати на такі теми, у які вже втиснути партію й "великого старшого брата" ніяк не можна. От недавно Анатоль Шиян написав п'єсу-казку "Івасик-Телесик", яка з великим успіхом була виставлена в театрі Юного глядача в Києві. Але й тут А. Шиян (бодай про людське око!) віддав данину окупантові, бо він "своєрідно використавши мотиви українських і російських народних казок, збагативши їх авторським домислом та мотивами казок Пушкіна і "Лісової пісні" Л. Українки, створив цілком оригінальний твір" ("Літ. Газета").

Сюжет п'єси: боротьба маленького Телесика, що уособлює світлі сили людства, з Бабою Ягою та її безсердечною онукою.

Якщо маєте зацікавлення до проблем української політики чи літератури — читайте і передплачуйте часопис

СУЧАСНА УКРАЇНА

Річна передплата: $3.90; піврічна $1.95.

Теж можна замовляти:
Військово-політичний журнал, що його видає Місія УПА

ДО ЗБРОЇ

Ціна одного примірника — 50 центів.

Нові книжки з дій УПА

Степан Хрін: **КРІЗЬ СМІХ ЗАЛІЗА** (спогади з УПА, 1944-1945) $1.50
Степан Хрін: **ЗИМОЮ В БУНКУРІ,** спогади-хроніка 1.50

Нові книжки:

В. Малий: **СЕЛО МАЛА КОРУЛЬКА** (з матеріялів ДОБРУС-у) 0.20
Л. Полтава: **У ВИШНЕВІЙ КРАЇНІ** (новелі) 0.20
Ю. Шерех, Д. Кислиця: **ГРАМАТИКА УКР. МОВИ** 0.30
О. Шило: **СОВЄТСЬКІ АНЕКДОТИ** 0.15

Замовлення слати на адресу:
O. I. Eliashevsky, 118 Medland St., Toronto 9, Ont.

НА ПРЕСОВИЙ ФОНД ЖЕРТВУВАЛИ:

Г. Гриневич, Сан Франциско, США	1.00
В. Дубина, Чікаго, США	1.00
Б. Мазепа, Едмонтон, Канада	1.00
М. Крайник, Торонто	1.00

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

М. Дербуш, Мінеаполіс, США	5
В. Дубина, Чікаго, США	1
М. Смик, Амбрідже, Па. США	2
Т. Коба, Виндзор, Канада	1
Ф. Бойко, Торонто, Канада	1
В. Лихитченко, Торонто, Канада	1
О. Скоп, Кітченер, Онт., Канада	1
О. Симиренко, Оак Тересе, Мін., США	1
Ю. Вітковицький, Вінніпег	1
В. Кревсун, Детройт, США	1

Сердечно дякуємо всім тим, що помагають розбудовувати журнал. Просимо всіх наших читачів наслідувати цей приклад. Ще є багато можливости для цього — є багато людей, які взагалі не бачили "Нових Днів" і коли їм показати журнал і поговорити, то можна здобути ще тисячі передплатників.

УВАГА, ЧИТАЧІ В АНГЛІЇ!

У нашого представника Т. Селігера крім журналу можна набувати також і всі наші видання.

Baseball Spring Training

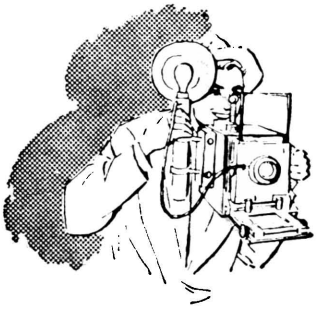

"ЖОДНОЇ СУПЕРЕЧКИ"

НАТ ТУРОВСЬКИЙ

"Грач може сперечатися, але слово судді вирішує. Нема суперечки між грачем і суддею в моменті, що показаний на малюнку. Одним словом, опередив м'яча на цілу милю!"

O'KEEFE'S BREWING COMPANY LIMITED

O'Keefe's

A-53-30

НАЙКРАЩІ РЕЧІ І ПО НАЙНИЖЧИХ ЦІНАХ КУПИТЕ В УКРАЇНСЬКІЙ КРАМНИЦІ

G. Luk's Electrical Appliance Company

Маємо великий вибір електричних й газових кухонь (Мофет стов), холодильників, пральних машин, машин до чищення підлог та килимів, радіоапаратів, диванів (честерфілди), п'яно-акордіони та інше.

ГАРАНТУЄМО: НИЗЬКІ ЦІНИ, ВИГІДНІ СПЛАТИ, ГАРНУ ОБСЛУГУ ТА ДОБРУ ЯКІСТЬ КУПЛЕНИХ У НАС РЕЧЕЙ.

797-799 DUNDAS ST. W. TORONTO, ONT.
— Телефон: WA 9228

КУПУЙТЕ! ПРОДАВАЙТЕ!

Доми, підприємства і всякі інші нерухомості за посередництвом найбільшого в Онтаріо українського бюра посередництва

R. TESLIA — Real Estate

Бюра в Торонті:

1. 863 Bloor Str. W.
   Tel. KE. 9459
2. 575 Queen Str. W.
   Tel. WA. 2646

Бюро в Гамільтоні:

1294 King Str. East,
(Ріг Майн)
Tel. 93559

Проводимо асекурацію від вогню, асекурацію авт тощо.

Обслуга чесна, скора, фахова!

НАЙКРАЩА НАГОДА В ТОРОНТІ ЗРОБИТИ ЗАКУП ВАРТІСНИХ ФУТЕР.

Не тримаємо футер на другий сезон... Ось ціни на цій випродажі. Користайте з цих знижок!

	WERE	NOW
FUR JACKETS	$ 99.00	$ 49.00
Russian SQUIRREL CAPES	175.00	79.00
ELECTRIC SEAL (Dyed Rabbit)	189.00	95.00
GREY PERSIAN LAMB (Sides)	249.00	125.00
BROWN PERSIAN LAMB (Paws)	299.00	149.00
MOUTON (Processed Lamb)	269.00	135.00
RACCOON (Blended)	349.00	175.00
MUSKRAT (Blended)	395.00	195.00
PERSIAN LAMB (Dyed Black)	450.00	225.00

- Два роки гарантії.
- Позамісцеві, відвідайте нас перед закупом.
- Відчинено щодня до 9 вечора.
- 4 можливості купна: готівка, бюджет, відложення, кредит.

Reliable Fur Co.
MANUFACTURING FURRIERS
568 Queen W. WA. 2341
(at Bathurst)

ГАРНІ Й ДОБРІ РЕЧІ ПО НАЙМЕНШИХ ЦІНАХ КУПИТЕ В УКРАЇНСЬКІЙ КРАМНИЦІ

Royce Radio Furniture & Co.

ВЛАСНИК: ЛЕВ ДОПТА

Маємо великий вибір меблів, радіоприймачів, електричних та газових кухонь, холодильників, пральних машин та інших господарських речей.

МИ ВАМ ПРОПОНУЄМО: ЯКІСНІ РЕЧІ, НИЗЬКІ ЦІНИ, ВИГІДНІ СПЛАТИ, ЧЕМНУ ОБСЛУГУ.

Наша адреса: 1529 Dupont St. Toronto, Ont. Телефон: LL 0175

NOV 20 1968